

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Wilma Stiller Lindskog

Gravfridsbrottets skyddsintressen i förarbeten, doktrin och rättstillämpning

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Linnea Wegerstad

Termin: Höstterminen 2022

Innehåll

SUMMARY	4
SAMMANFATTNING	6
FÖRORD	8
FÖRKORTNINGAR	9
1 INLEDNING	10
1.1 Bakgrund	10
1.2 Syfte och frågeställningar.....	11
1.3 Metod	11
1.4 Teori.....	13
1.5 Material	13
1.6 Etiska överväganden.....	15
1.7 Forskningsläge.....	15
1.8 Disposition	16
2 SKYDDSINTRESSEN I DOKTRIN	17
2.1 Vad är skyddsintresse?	17
2.1.1 Godtagbart skyddsintresse.....	19
2.1.2 En straffbestämmelse – flera intressen.....	20
2.1.3 Intressets innehavare	21
2.2 16:e kapitlet BrB och allmän ordning som skyddsintresse.....	23
2.2.1 Samtycke i relation till brott mot allmän ordning	24
3 SKYDDSINTRESSEN I GRAVFRIDSBROTTET	26
3.1 Brottet genom historien	26
3.2 Införande av det grova brottet.....	28
3.2.1 Kort om skyddsintressens föränderlighet	31
3.3 Gravfridsbrottets nuvarande lydelse och gällande rätt.....	31
4 ANNAN RELEVANT LAGSTIFTNING	34
4.1 Förtal av avliden.....	34
4.2 Brott mot allmän ordning – barnpornografibrott	36

5	ANALYS: GRAVFRIDSBROTTETS SKYDDSINTRESSEN I FÖRARBETEN OCH DOKTRIN	38
5.1	Vilka är gravfridsbrottets skyddsintressen utifrån hur de beskrivs i förarbetena och har dessa förändrats över tid?	38
5.2	Hur förhåller sig gravfridsbrottets skyddsintressen till teori om skyddsvärda intressen i doktrin?	42
5.3	En jämförelse med annan relevant lagstiftning	45
6	SKYDDSINTRESSEN I RÄTTSTILLÄMPNINGEN	48
6.1	Rättsfall där skyddsintressen <i>inte</i> kommer till uttryck.....	48
6.2	Anhöriga som skyddsvärt intresse i praxis	49
6.2.1	Falu tingsrätt 2010	49
6.2.2	Hovrätten för Västra Sverige 2013	50
6.2.3	Solna tingsrätt 2018	50
6.2.4	Svea Hovrätt 2018	51
6.2.5	Uddevalla tingsrätt 2020	51
6.2.6	Hovrätten över Skåne och Blekinge 2021	52
6.2.7	Högsta domstolen, NJA 2003 s. 113	52
6.2.8	RH 1997:54	53
6.3	Allmänt om anhörigas rätt till kränkingsersättning	53
6.3.1	Anhörigas rätt till kränkingsersättning i gravfridsbrott	55
6.4	Analys: Hur kommer gravfridsbrottets skyddsintressen till uttryck i rättstillämpningen?	57
7	SAMMANFATTANDE SLUTSATSER.....	61
	KÄLLFÖRTECKNING	65

Summary

A prerequisite for a behavior to be criminalized is that the intended criminal law provision applies to an identified and concretized interest that should be protected. An acceptable protective interest can be defined as the value protected in a particular criminal law provision. The concepts of protective interests have a systematic significance for the classification of the type of crime. Determining the type of interest or value that a crime primarily violates is one of the principles of the Swedish Penal Code for classifying crimes. The violation of a grave (*sv. gravfridsbrott*) is a crime regulated in Chapter 16 of the Swedish Penal Code. The legislature has, by placing the crime in that chapter, marked that the crime is primarily intended to protect a general interest. All protective interests, even public group interests, must be traceable to individual needs. When determining the interests of the general public or the state it is assumed that the state exists for its citizens, rather than the other way around, i.e. it is not the citizen that exist for the state. The criminal law provision that is the violation of a grave protects, at a certain level, an individual interest but intervenes at an earlier stage than a violation of an identified individual interest and primarily aims to protect a widely accepted general interest in treating the deceased with respect. In the crime of violating a grave, four protective interests can be identified based on how the criminalization is described in the preparatory works. These are the general interest, the integrity of the deceased, the protection of the burial site, and the relatives.

The crime of the violation of a grave has a long history in Swedish law. Already in the Uppland Laws, there were provisions on corpse plundering. In 2022, a serious crime of violation of a grave was introduced, which entailed a stricter view of more serious crimes. One of the reasons for the more severe punishment was the suffering inflicted on the relatives of the crime victim and hence, this protective interest was now given greater importance in the development of the law. It is possible to see a shift in which protective interests that have the greatest importance for criminalization through history. Today, the criminalization in question is characterized by several protective interests between which there is a hierarchical relationship. The legislator's decision to place the provision in Chapter 16 can be justified, based on theories in the doctrine of protective interests, by the fact that the legislator, despite the possibility of other injured parties besides the "general public", wanted to mark out immoral and blameworthy behavior that all citizens of society have a personal interest in. The doctrine and comparison with other legislation, such as defamation of the deceased, provide support for a clear marking that the general interest is the primary interest protected, but it also allows for the possibility of

individual interests being valued to some extent. Therefore, individual interests are to be considered worthy of protection even in crimes against public order. However, it is not a given that the position of interests leads to any legal consequences or compensation for the individual, since some of the crimes, such as violation of a grave, lack an injured party in the traditional sense.

By studying the application of law, it is possible to see that it is not just the primary, general interest that is expressed in the courts. In several judgments concerning the crime of the violation of a grave, it is stated that the crime leads to relatives being at risk of uncertainty for a long time about what happened to the deceased and being deprived of the opportunity to say goodbye in a dignified way. Based on relevant legal practice, there is support for the application of law valuing the interests of relatives highly. However, whenever relatives have claimed compensation due to the offense against their relative, the courts have rejected the claims. The courts have however stated that they cannot make this assessment themselves, but that it is up to the legislator or the Supreme Court to provide guidance in practice.

Sammanfattning

En förutsättning för att ett beteende ska kriminaliseras är att det tänkta straffbudet avser ett identifierat och konkretiserat intresse som är skyddsvärt, det vill säga godtagbart. Ett godtagbart skyddsintresse kan definieras som det värde som skyddas i ett visst straffbud. Föreställningarna om skyddsintresse har systematisk betydelse för indelningen av brottstyper. Att finna arten av det intresse eller värde ett brott närmast kränker utgör en av brottsbalkens indelningsgrunder. Gravfridsbrottet är ett brott placerat i brottsbalkens 16 kapitel. Lagstiftaren har med denna placering markerat att brottet i första hand är ämnat att skydda ett allmänt intresse, vilket utgör ett offentligt gruppintresse. Alla skyddsintressen, även de offentliga gruppintressena, måste kunna återföras på enskilda behov. Intressen som tillhör allmänheten eller staten måste förutsätta att staten anses vara för medborgarnas skull, snarare än att medborgarnas existensberättigande ligger i att de ska tjäna staten. Ett straffbud kan skydda flera intressen, vilket är fallet i gravfridsbrottet. Skyddsintressena kan sakna hierarkisk ordning eller så kan det råda ett hierarkiskt förhållande mellan de olika skyddsintressena, vilket är fallet i gravfridsbrottet, baserat på hur de beskrivs i förarbetena och i rättstillämpningen. Straffbudet skyddar på viss nivå ett individintresse men träder in i ett tidigare skede än vad en kränkning av ett identifierat individuellt intresse gör och ämnar primärt att skydda ett allmänt omfattat intresse att behandla den avlidne pietetsfullt. I gravfridsbrottet kan fyra skyddsintressen identifieras utifrån hur kriminaliseringen beskrivs i förarbeten. Dessa är det allmänna intresset, den avlidnes integritet, skyddet av viloplatsen och anhöriga.

Brott mot griftefrid har en lång förhistoria i svensk rätt. Redan i upplandslagarna fanns bestämmelser om likplundring som riktade sig mot tillgrepp från den avlidne. År 2022 införs ett grovt gravfridsbrott som innebär en skärpt syn på allvarigare brott mot griftefriden. Som skäl för straffskärpningen angav bland annat att det lidande som åsamkas närstående till ett brottsoffer numera tillmätts en större betydelse i rättsutvecklingen. Det går att se en föränderlighet och skillnad i vilka skyddsintressen som markerats ha störst betydelse för kriminaliseringen genom historien. Idag präglas kriminaliseringen av flera skyddsintressen mellan vilka det råder ett hierarkiskt förhållande. Brottets primära skyddsintresse är ett allmänt intresse av att värna om avlidnas pietet. Att lagstiftaren valt att placera bestämmelsen i 16 kapitlet kan med stöd av teorier i doktrin om skyddsintressen motiveras med att lagstiftaren trots att det kan finnas andra skadelidande än "allmänheten", velat markera ett omoraliskt och klandervärdt beteende som alla samhällets medborgare har ett personligt intresse i. Doktrinen och jämförelse med annan

lagstiftning, som förtal av avliden, ger stöd för att det görs en tydlig markering att det allmänna intresset är det som primärt skyddas, men den lämnar också möjligheter för att enskilda innehav av intressen likväl kan värderas i viss mån. De enskilda intressena är således att betrakta som skyddsvärda även i brott mot allmän ordning. Det är däremot inte givet att intresseställningen bidrar till någon rättsföljd eller kompensation för den enskilde eftersom vissa av brotten, som gravfridsbrottet, saknar målsägande i traditionell mening.

Genom att studera rättstillämpning går det att se att det inte bara är det primära, allmänna intresset, som kommer till uttryck i domstolarna. I flera domar rörande gravfridsbrott konstateras att brottet leder till att anhöriga under lång tid riskerar sväva i ovisshet om vad som hänt den avlidne samt berövas möjligheten att på ett värdigt sätt ta farväl. Mot bakgrund av relevant rättspraxis finns stöd för att rättstillämpningen värderar anhöriga som skyddsintresse högt. De gånger anhöriga yrkat ersättning på grund av kränkning med anledning av brottet mot deras anhöriga har domstolarna emellertid ogillat yrkandena. Domstolarna har dock framfört att de inte själva kan göra bedömningen utan att det ankommer på lagstiftaren eller Högsta domstolen att komma med vägledande praxis.

Förord

Min tid på juristprogrammet i Lund har nått sitt slut och när jag nu har ett förord till mitt förflutande kommer jag ta tillfälle i akt att särskilt tacka ett antal personer.

Först och främst vill jag rikta ett stort tack till min handledare för denna examensuppsats, Linnea Wegerstad, som bidragit med goda råd genom hela arbetet.

För tiden i Lund och på juristprogrammet riktar jag all kärlek och tack till er, Annie och Evelina. Tack för att ni är, och alltid kommer vara, min stora trygghet.

För gemenskap, vänner och glada minnen kan jag inte nog tacka Juridiska Föreningen. Nina, Emmy, Rebecca, Pontus, Alexandra, Samuel och Arvid – inte en enda minut av ideellt arbete med er har jag ångrat!

Kompisgänget, vad meningslös tiden i Lund vore utan er. Ni vet vilka ni är och jag älskar er!

Ebba, Veronica, Oscar och Azra – tack för att ni öppnat upp era hem för mig i olika omgångar under årens gång. Tänk att jag har fått bo med alla er, mina absoluta favoritmänniskor. Lite extra tack kanske ändå O ska ha, för att du klagade förhållandevis lite på att storasyster gjorde anspråk på halva din lägenhet under lite för lång tid.

Och så mamma och pappa såklart, tack för all kärlek, stöttning och för förutsättningarna ni har gett mig. Helt opartiskt är min slutsats att ni är världens bästa föräldrar.

Slutligen, tack farmor och farfar, som var den stora anledningen till att jag valde Lund från första början. Tack för att ni huserade mig och tog hand om mig under min första tid som student. Jag önskar så att ni fortfarande var här, men jag tror nog att ni tittar ner på mig nu och är stolta!

Varberg, 28 december 2022

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna
HD	Högsta domstolen
LUF	Liberala ungdomsförbundet
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den 19 maj 2022 beslutade den svenska riksdagen om en ny lagändring som innebar att brott mot griftefriden kompletterades med en ny rubricering och fick dessutom en ny benämning, *gravfridsbrott*. Grovt gravfridsbrott finns nu mera som graderingsindelning i brottet som tidigare enbart utgjordes av ”brott mot griftefriden”. Lagändringen föranleddes av lång debatt som primärt grundade sig i kritik om att gärningsmän vid flertalet tillfällen begått gravfridsbrott för att undgå misstanke om mer straffvärd brottslighet, i synnerhet mord eller dråp.¹ I debatten lyftes röster som bland annat tillhört anhöriga till personer som mist livet samt blivit utsatta för gravfridsbrott. Ett särskilt uppmärksammat fall rörde en försvunnen ung kvinna i Uddevalla, i media känt som ”fallet Wilma”, som efter en tids försvinnande konstaterades varit utsatt för dödligt våld och gravfridsbrott. En gärningsman kunde dömas för brotten men kvinnans kropp återfanns aldrig. Kvinnans mamma har vid flera tillfällen uttalat stor sorg och frustration över att aldrig få veta vad som egentligen hänt hennes dotter, men framförallt över att ha blivit berövad möjligheten att begrava henne.² Andra rättsfall som fått stor uppmärksamhet i media har rört fall där en gärningsperson åtalats för mord och gravfridsbrott, men där gärningen som föranlett gravfridsbrott har lett till att det inte går att fastställa en dödsorsak, varför åtalet för mord har ogillats. I samband med den debatt som föranlett nu genomförda lagändring har det faktum att gravfridsbrottet är ett brott mot allmän ordning varit särskilt intressant med tanke på det lidande anhöriga till brottsoffer uttryckt i debatten. Gravfridsbrottet är placerat i brottsbalkens 16:e kapitel. Genom placeringen har lagstiftaren markerat att det är ett allmänt intresse som är det som primärt skyddas genom kriminaliseringen. Trots brottets placering i brottsbalken tycks det i såväl rättstillämpning som förarbeten präglas av ett samspel mellan flera olika skyddsintressen. Skyddsintressen som sådant utgör en av flera principer för att en kriminalisering överhuvudtaget ska kunna äga rum. Det är därför intressant att undersöka vilka intressen gravfridsbrottet är tänkta att skydda och om exempelvis anhöriga som intresse tillmäts någon vikt i kriminaliseringen och/eller rättstillämpningen.

¹ Se t.ex. Motion 1997:98:Ju722, Motion 2018/19:2640 och Motion 2018/19:2640

² Se t.ex. ”Wilmas mamma om mordet på hennes dotter: ”Ren och skär ondska”.”, Aftonbladet, publicerad 2020-05-14, hämtad 2022-12-20

1.2 Syfte och frågeställningar

Mot bakgrund av det ovan anförda under ”1.1 Bakgrund” har uppsatsen till syfte att undersöka kriminaliseringens skyddsintressen i gravfridsbrottet. I uppsatsen ska därtill, mot bakgrund av doktrin, undersökas om det råder en hierarkisk ordning mellan bestämmelsens skyddsintressen och huruvida detta kan motivera lagstiftarens placering av brottet i brottsbalken. För att ge ytterligare perspektiv har uppsatsen slutligen även som syfte att undersöka vilka skyddsintressen som i praktiken präglar rättstillämpningen.

För att uppnå uppsatsens syfte har följande frågor ställts:

- Vilka är gravfridsbrottets skyddsintressen utifrån hur de beskrivs i förarbetena och har dessa förändrats över tid?
- Hur förhåller sig gravfridsbrottets skyddsintressen till teorin om skyddsvärda intressen i doktrin?
- Hur kommer gravfridsbrottets skyddsintressen till uttryck i rättstillämpningen?

1.3 Metod

För att besvara uppsatsens frågeställningar används flera angreppssätt. Först och främst intas ett rättshistoriskt angreppssätt för att visa på den förändring och diskussion som skett kring gravfridsbrottets skyddsintressen över tid. Det rättshistoriska arbetssättet intas för att visa på att den problematik som ligger till grund för uppsatsen frågeställningar inte är något nytt påfund utan att det länge funnits en oklarhet i vilka skyddsintressen som vägts tyngre än andra genom utvecklingen. Den historiska tillbakablicken är också till hjälp för att få förståelse i varför lagstiftningen idag är utformad som den är. Den historiska delen kommer i kortare delar gå så långt bakåt i tiden som till landskapslagarna, främst för att visa på att det länge legat i människans kultur att brottet i viss utsträckning betraktats som något värt att kriminalisera. I övrigt begränsas den historiska delen till att fokusera på de lagändringar som skett i närtid och som lett fram till dagens utformning av bestämmelsen.

Vidare görs en rättsdogmatisk utredning för att fastställa gällande rätt och ge en bild av hur brottets skyddsintressen har uttryckts i förarbeten. Nils Jareborg menar att inget hindrar att man vid rättsdogmatisk argumentation vidgar perspektivet och går utanför gällande rätt, eftersom all vetenskaplig verksamhet går ut på att finna nya svar och bättre lösningar. Sådana perspektiv

utanför gällande rätt kommer därför i den analyserande delen också intas, men med en bundenhet till det som möjliggör att identifiera systemet, det vill säga en viss sorts maktutövning, i det här sammanhanget lagstiftarens.³ För att möjliggöra analyser och reflektioner kring brottets skyddsintressen kommer den utredande delen av arbetet vidare bestå av en redogörelse av den diskussion som förts kring skyddsintressen i relation till kriminalisering i rättsvetenskaplig litteratur. Redogörelsen kommer utgöra en teoretisk ram för att inom denna dra slutsatser kring hur skyddsintressena i teorin förhåller sig till den faktiska kriminaliseringen. Den teoretiska ramen är en del av tidigare forskning där nämnda intresse som kriminaliseringsprincip är väletablerat och där det råder stor koncensus om dess legitimitet. I denna del lyfts även annan relevant lagstiftning, dels sådan som riktas mot avliden person, dels sådan där ett allmänt intresse är det primära skyddsintresset. Lagstiftningen redogörs för i syfte att sedan kunna jämföras med gravfridsbrottet i frågan om skyddsvärda intressen. Angreppssättet att ta in annan relevant lagstiftning i arbetet görs för att skapa förståelse för skyddsintressena även när de inte är isolerade till en specifik straffbestämmelse.

Slutligen består uppsatsen av en rättstillämpningsstudie för att kunna analysera och dra slutsatser kring den praktiska rättstillämpningen. I rättstillämpningsstudien kommer ett antal rättsfall att studeras. Särskilt redogörs för sju rättsfall. Samtliga domar som valts ut i studien har meddelats under 2000-talet. Tidsperioden har begränsats för att i så god mån som möjligt redogöra för en bild av tillämpningen i samtiden. Såväl rättsfall som rör gärningar riktade mot begravningsplats som gärningar riktade mot en avlidens kropp har valts ut för att kunna identifiera skillnader och/eller likheter i domstolarnas tillämpning av bestämmelsen beroende på vilken typ av gärning som lett till straffansvar. Särskilt redogörs för rättsfall där domstolarna i någon mån yttrat sig om de skyddsintressen som tas upp som relevanta i uppsatsen, bland annat rättsfall där anhöriga benämnts som skadelidande i någon mån. I rättsfallsstudien läggs också visst fokus på domar där anhöriga har framfört ett skadeståndsanspråk för ersättning för sveda och värk med anledning av gravfridsbrott. Att studera i vilken mån kränkingsersättning kan utgå till anhöriga utgör en tydlig indikator för i vilken mån anhöriga som skyddsintresse får bäring i rättstillämpningen.

³ Jareborg, *Rättsdogmatik som vetenskap*, SvJT 2004

1.4 Teori

Kaarlo Touri presenterar en teori som förklarar rättssystemet som ett flerskiktat fenomen. Han menar att rätten dels består av den synliga *ytnivån*, vilken utgörs av de språkligt formulerade uttryckliga normer, dels djupare nivåer, vilka kan möjliggöra och begränsa det som sker på rättens ytnivå. De underliggande nivåerna benämner Touri som *rättskultur* och *rättens djupskikt*.⁴ Jag kommer i mitt arbete luta mig mot Touris teori för att kunna analysera rätten som olika saker, både på ytnivå och i djupstruktur. Teorin är användbar för att ge en bild av att vissa intressen befinner sig mer på en ytnivå för att rama in rätten i ord och formuleringar av bestämmelsen, medan andra intressen ligger fundamentalt i vår kultur. Teorin kan vidare appliceras på det som i doktrin beskrivs som en hierarkisk ordning mellan skyddsintressen, som kan råda när en ensam straffbestämmelse ämnar skydda flera intressen.

Uppsatsen bygger vidare på Nils Jareborgs straffrättsteori om vilka rättsstatliga principer som ska gälla för en kriminalisering. I arbetet ligger fokus främst på en av Jareborgs nämnda tio principer som utgör grunden för straffrättsteorin. Denna är att brott förutsätter att gärningen typiskt sett kränker eller hotar ett rättsligt erkänt intresse eller värde. Intresset ska vara möjligt att konkretisera och ytterst kunna föras tillbaka på individers intressen och värderingar.⁵ Detta angreppssätt möjliggör förståelsen för att skyddsintressen utgör ett sätt att förstå olika typer av kriminalisering och är därför en lämplig teori att grunda detta arbete på.

1.5 Material

Olika typer av material har använts till olika delar av arbetet, beroende på vilken fråga som besvaras. I syfte att utreda gällande rätt har lagtext, förarbeten och doktrin använts, i enlighet med rättskälleläran.

Doktrin har främst använts i form av Nils Jareborgs *Allmän Kriminalrätt*, Claes Lernstedts avhandling *Kriminalisering – problem och principer* samt Lars Heumans *Målsägande*. Nils Jareborgs bok ligger till stor del till grund för *Kriminalrättens grunder*, Asp m.fl. Även denna doktrin har använts parallellt med Allmän kriminalrätt, med anledning av att vissa avsnitt är oförändrade från Jareborgs verk, medans andra är bättre uppdaterade och mer utförligt

⁴ Tuori (2013), s. 30

⁵ Jareborg (2001), s. 63

beskrivna i Kriminalrättens grunder. Doktrin som renodlat behandlar gravfridsbrottet är näst intill obefintligt, varför doktrinen i det här arbetet istället utgör en viktig del av materialet för att utreda och få en vidare förståelse för kriminaliseringsgrunden skyddsintressen som sådant.

I den historiskt utredande delen av uppsatsen har förarbeten, i kronologisk ordning, legat till grund för analysen av brottets utveckling. Förarbeten som material har valts med anledning av att utredningen riktar sitt fokus mot just förändringen och utvecklingen av bestämmelsen som sådan och vilka resonemang som föranlett diverse lagändringar. Någon större mängd förarbeten avseende brott mot griftefriden finns inte, därför har både relevanta propositioner och SOU:er använts.

I rättstillämpningsstudien består materialet av praxis från underrätterna som behandlar brott mot gravfriden. Högsta domstolen har endast vid ett tillfälle prövat frågan avseende brott mot gravfriden. Prövningen behandlade beviskravet i mål om griftefrid. Delar av HD:s avgörande redogörs för i uppsatsen. Den huvudsakliga delen som rör beviskrav berörs dock inte, eftersom det faller utanför syftet med uppsatsen. Praxis från underrätterna saknar förvisso prejudikatvärde men är trots det av stor relevans för uppsatsen då det har till syfte att utreda och ge vägledningen i den praktiska tillämpningen av den aktuella lagstiftningen. Rättsfallen har tagits fram genom sökningar på InfoTorg och Juno. Sökorden har varit "brott mot griftefriden".⁶ Ett antal avgöranden har inte varit av lika stor relevans för uppsatsen då domstolarna i dessa inte nämnvärt fört något resonemang kring eventuella skyddsintressen. Denna avsaknad av resonemang har viss betydelse för uppsatsens slutanalys, och har därför belysts i en kortare redogörelse. I övrigt har urval av rättsfall gjorts baserat på ett tidsperspektiv, vilket redogjorts för i metodavsnittet. Även ett antal etiska överväganden har gjorts vid behandling av materialet som utgörs av rättsfall, dessa redogörs för i avsnitt 1.5 nedan.

Trots den något begränsade tillgången av såväl prejudicerande avgöranden som doktrin som behandlar gravfridsbrottet menar jag att de material och källor som använts utgör tillräcklig tyngd för att föra en argumentation i enlighet med de något friare analytiska metoderna som kommer till användning i arbetet. Grunden för materialet i arbetet är vetenskapliga källor för att kunna göra en så tillförlitlig analys av rättsläget som möjligt.

⁶ "gravfridsbrott" har inte använts i samma utsträckning som sökord eftersom brottet fram tills 2022 benämndes brott mot griftefriden

1.6 Etiska överväganden

Ett antal etiska överväganden har gjorts. Rättsfall som prövar gravfridsbrott innehåller i regel integritetskränkande och stötande detaljer. Den typ av detaljer har återgetts endast i den mån det är nödvändigt för att belysa brottets allvar och ge en bild av vilken typ av gärning som utgjort det brottsliga i fallen, för relevans för den vidare argumentationen och analysen. I rättsfallen som utgör material i rättsfallsstudien finns parternas namn i originaldokumenten. Domarna kommer från tingsrätter och hovrätter. Hänsyn till parter i rättsfall har tagits genomgående i uppsatsen genom att bara benämna parterna som “den tilltalade” och “brottsoffret”, alternativt andra anonymiseringar som “mannen” eller “kvinnan”. Jag vill särskilt belysa att det inte är människorna som är parter i målen som är intressanta för arbetet, utan domarnas rättstillämpning och argumentation.

1.7 Forskningsläge

Skyddsintresse som del av kriminaliseringskriterier och teorier har i såväl den svenska som i den europeiska rättstraditionen sedan länge varit föremål för gedigen analys. I Sverige får Claes Lernestedt tillsammans med Nils Jareborg ses som de personer som haft störst betydelse för hur vi ser på kriminaliseringens olika kriterier, däribland intressebegreppet. Som exempel kan nämnas Claes Lernestedts *”Kriminalisering – Problem och Principer”* där Lernestedt bland annat gör en kartläggning och systematisering av intressebegreppet. Avhandlingen har varit till stor hjälp i denna uppsats och utgör även stor del av det material som använts. Likaså har utredningen SOU 2013:38, *Vad bör straffas?* varit viktig i kartläggningen av kriminaliseringens principer i allmänhet och intressebegreppet i synnerhet. Utredningen, den så kallade Straffanvändningsutredningen hade till uppdrag att analysera och ta ställning till vilka kriterier som bör gälla för att kriminalisering ska anses vara befogad.

Vad gäller gravfridsbrottet är forskningen i ämnet, särskilt i Sverige, inte lika utbredd. Det finns få studier som belyser frågan om det juridiska ramverket kring gravfridsbrottet och de faktiska effekterna av kriminaliseringen av handlingarna. Exempel på forskning i ämnet gravfridsbrott inom ramen för andra jurisdiktioner är Andrew Christison och Shannon Hocter, *”Criminalisation of the violation of a grave and the violation of a dead body”*, University of KwaZulu-Natal, Pietermaritzburg (2007) och Imogen Jones, *”A grave offence: corpse desecration and the criminal law”*, University of Leeds (2017).

1.8 Disposition

Uppsatsens utredande del är uppdelad i 6 olika delkapitel. Kapitel 2 ”skyddsintressen i doktrin” syftar till att utgöra en grund och teoretisk ram för uppsatsens syfte genom att redogöra för teorier om skyddsintressen i doktrin. Kapitlet ligger till grund för att besvara uppsatsens andra frågeställning; ”Hur förhåller sig gravfridsbrottets skyddsintressen till teorin om skyddsvärda intressen i doktrin?”.

Kapitel 3 fokuserar på redogörelse för att besvara uppsatsens första frågeställning; ”Vilka är gravfridsbrottets skyddsintressen utifrån hur de beskrivs i förarbeten och har dessa förändrats över tid?” För att kunna besvara frågeställningen görs en historisk redogörelse för brottets utveckling samt en redogörelse för de motioner som lett fram till den lydelse av lagen som råder idag.

Uppsatsens fjärde kapitel är en genomgång av annan relevant lagstiftning. Här beskrivs vilka skyddsintressen som ligger bakom två andra typer av kriminaliserade gärningar, för att i analysen av den andra frågeställningen kunna göra jämförelser med denna andra lagstiftning. Jämförelsen görs för att ge ett ytterligare perspektiv till hur de olika kriminaliseringarna förhåller sig till teorier i doktrin. Lagstiftningen som ställs i jämförelse med gravfridsbrottet är av relevans dels med anledning av att det rör sig om brott mot avliden, dels med anledning av att det rör sig om brott mot allmänheten och staten.

Det femte kapitlet är ett renodlat analytiskt kapitel där uppsatsens två första frågeställningar analyseras. Analyserna görs baserat på de tre föregående kapitlen (2–4).

Kapitel 6 utgörs av uppsatsens rättsfallsstudie och syftar till att besvara uppsatsens tredje frågeställning; ”Hur kommer gravfridsbrottets skyddsintressen till uttryck i rättstillämpningen?”. I kapitlet beskrivs ett antal relevanta rättsfall för ämnet och för anhörigas rätt till kränkningsersättning både i allmänhet och för gravfridsbrottet i synnerhet.

I det avslutande sjunde kapitlet sammanställs mina sammanfattande slutsatser.

2 Skyddsintressen i doktrin

Detta kapitel är grunden för att besvara uppsatsens andra frågeställning. Det är en genomgång på hur forskare i doktrin har definierat skyddsintresse och vilka intressen som utgör godtagbara sådana. Vidare görs en redogörelse för vem som kan vara innehavare av ett skyddsintresse och går djupare in på hur det ”allmänna intresset” beskrivs i doktrin. Senare i uppsatsen appliceras gravfridsbrottets skyddsintressen för att undersöka hur dessa förhåller sig till den teorin om skyddsintressen som uppsatsen redogör för här.

2.1 Vad är skyddsintresse?

Kriminalisering har för avsikt att påverka samhällets medborgares beteenden. Metoden kriminalisering kräver att det finns en berättigad anledning och ett behov av reglering. En förutsättning för att ett beteende ska kriminaliseras är att det tänkta straffbudet avser ett identifierat och konkretiserat intresse som är skyddsvärt; ett godtagbart skyddsintresse.⁷ Vad gäller terminologin är *intresse* i den här bemärkelsen det begrepp som används för att beteckna något som önskas ge skydd genom lagstiftning. I terminologin finns en skiljelinje som kan dras mellan de som anser att en straffbestämmelses intresse inte ska förväxlas med straffbestämmelsens *angreppsobjekt* och de som anser att begreppen snarare är sammanvävda. Angreppsobjektet kan definieras som det objekt som utpekats i en särskild straffbestämmelse, medan intresset kan definieras som det värde som skyddas i ett visst straffbud. Den förstnämnda synen på intresse företräds av Nils Jareborg. Synen tar sikte på att skyddsintresset är det faktiska värde som ska skyddas, medan skyddsobjekten är mer abstrakta och icke-påtagliga.⁸ Lernestedt i sin tur, menar att det är möjligt att föreställa sig en gärningstyp där ingenting angrips på brottsbeskrivningsnivå, men att intressnivån alltid kommer att påverkas. Enligt Lernestedt finns intresset alltid, så länge det är något som värderas som positivt och behöver inte alltid ges skydd genom kriminalisering. Det betyder att alla intressen, enligt denna terminologi, kan beskrivas som “värdet av X”.⁹ SOU 2013:38, den så kallade Straffanvändningsutredningen, definierar i sin tur ett godtagbart intresse som ett identifierbart och konkretiserat intresse som samhället önskar skydda. Vad samhället önskar skydda är dock flytande över tid och påverkas av samhällets förändringar och värderingar. En kriminalisering utgör således en återgivning av det samhälle den springer ur.¹⁰

⁷ Jareborg (2001), s. 51

⁸ Asp; Jareborg; Ulväng (2013), s. 56

⁹ Lernestedt (2003), s. 127 ff

¹⁰ SOU 2013:38, s. 482

Att ge ett rakt och tydligt svar på vilka intressen som är att anses som skyddsvärda går inte. Det beror på att skyddsvärda intressen i viss mån varierar med samhällsutvecklingen. Det råder inte heller någon enighet om någon uttömmande uppräkningslista av godtagbara skyddsintressen. Ett antal intressen framstår dock som uppenbara, exempel på dessa är liv, frihet, ära, hälsa, egendom, allmän ordning, ekonomisk trygghet, m.m.¹¹ Även regeringsformens andra kapitel kan uppfattas som en katalog över centrala legitima värden att skydda. Vid sidan av privata intressen finns gruppintressen och offentliga intressen. Allmän ordning är ett exempel på offentligt intresse. Andra exempel på gruppintressen är statens oberoende, demokratiskt statskick, säkerhet i trafik, ämbetspersoners opartiskhet samt kontroll över farliga djur, föremål eller ämnen. Värden och intressen som skyddas av strafflagstiftning brukar benämnas som straffbestämmelsernas skyddsintressen eller skyddsobjekt. Dessa ska inte förväxlas med brottets angrepps- eller gärningsobjekt.

Föreställningarna om skyddsintresse har systematisk betydelse för indelningen av brottstyper.¹² Att finna arten av det intresse eller värde ett brott närmast kränker utgör en av brottsbalkens indelningsgrunder.¹³ Föreställningar om skyddsintressen spelar även viss roll vid den vidare lagtolkningen och rättstillämpningen. Att rangordna skyddsintressen kan bara göras i begränsad omfattning. Enligt Jareborg är det dock ingen tvekan om att det är mänskligt liv och statens bestånd som uppfattas som de högst värderade värdena.¹⁴

Att det finns ett intresse värt att skydda behöver inte per se leda till att intresset ska skyddas genom kriminalisering. I förslaget till brottsbalk, lagrådsremissen 1958, uttalade justitieministern att när det gäller att bestämma vilka handlingstyper som ska anses brottsliga ska utgångspunkten vara att tillgodose samhällets krav på skydd för skilda allmänna och enskilda intressen. Intressena ska tillgodoses utan att medborgarnas handlingsfrihet inskränks mer än vad som är oundvikligen nödvändigt. Det är bara godtagbara intressen som ska skyddas genom kriminalitet. Kriminaliseringen har således en fragmentarisk karaktär. Att skydda en värdeordning i alla hänseenden är inte vad som åsyftas. Istället är huvudprincipen att en gärningstyp ska vara straffvärd, vilket betyder att det ska föreligga goda skäl för att en gärning ska beläggas

¹¹ SOU 2013:38, s. 481 ff

¹² Jareborg (2001), s. 51

¹³ Asp; Ulväng (2001), s. 26

¹⁴ Ibid, s. 52

med straff.¹⁵ I brottsbalkens 29 kapitel 1 § 2 st finns numera en legaldefinition av vad som är straffvärde. Av denna framgår att en gärnings relevanta straffvärde främst beror på “*den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han haft*”.¹⁶

2.1.1 Godtagbart skyddsintresse

Vad som utgör ett godtagbart skyddsintresse har diskuterats av Lernestedt i hans avhandling *Kriminalisering - problem och principer*. Bland annat undersöker Lernestedt tysk doktrin, varvid skyddsintressen benämns som “rättsgoda” eller inte. Intressen som är rättsgoda tillmäts samma tyngd som de som ges skydd genom straffrätten. Vad som i den tyska doktrinen är att betrakta som rättsgott uppstår därmed i och med att intresset ges ett skydd i rättsordningen. Lernestedt syfte med att presentera den tyska rätten var att undersöka om och hur rättsgodatänkandet kan utgöra ett verktyg för att begränsa urvalet av vilka intressen som är att betrakta som rättsgoda, och således få ett straffrättsskydd.¹⁷ Från den tyska rättsgodadoktrinen går det att utläsa att det i första hand är individers rättigheter som är rättsgoda. Handlingar som snarare riktas mot staten eller allmänheten kräver att det föreligger en *socialskyldighet* eller *socialskadlighet* och inte ensamt en omoralisk vilja som ska utgöra grunden för kriminaliseringen. Vad som är den faktiska innebörden i begreppen och vad som skiljer dem åt är dock inte helt klart, då meningarna om detta går isär i doktrinen.¹⁸ Straffrätten finns alltså primärt till för att utgöra ett skydd för individen. Rättsgott som inte direkt går att koppla till individens frihet måste därför i någon mån ändå härledas till ett skydd för individen.¹⁹ Jareborg drar samma slutsats och menar att alla skyddsintressen måste kunna återföras på enskilda behov. Intressen som tillhör allmänheten eller staten måste förutsätta att staten anses vara för medborgarnas skull, snarare än att medborgarnas existensberättigande ligger i att de ska tjäna staten.²⁰ Värt att nämna är att den tyska doktrinens argumentation fått kritik för att i många avseenden utgöra en form av cirkelargumentation. Om det finns en kriminalisering måste det också finnas ett skyddsintresse - finns det ett skyddsintresse bör det också finnas en kriminalisering.²¹

¹⁵ Jareborg (2001), s. 52

¹⁶ Brottsbalken 29 kap. 1 § 2 st

¹⁷ Lernestedt (2003), s. 132-133

¹⁸ Ibid, s. 138 ff Observera att Lernestedt är en andrahandskälla som hänvisar till annan tysk doktrin. Då denna är skriven på tyska, ett språk jag inte behärskar, har jag valt att endast referera till Lernestedts sammanfattningar och bearbetning av detta. Främst med anledning av att jag inte ämnar gå vidare djupt in i den tyska doktrinen.

¹⁹ Lernestedt (2003), s. 153

²⁰ Jareborg (2001), s. 51

²¹ Ibid, s. 51

Lernested undersöker i sin avhandling också huruvida EKMR²² ger någon egentlig vägledning för vilka skyddsintressen som är godtagbara för kriminalisering. Enligt Lernested erbjuder konventionen en katalog över skyddsintressen som ska skyddas. Han menar dock att man utifrån fri- och rättighetskatalogen inte kan dra några slutsatser om vilka intressen som *inte* ska skyddas.²³ Sammanfattningsvis kommer Lernested fram till att varken den tyska doktrinen eller EKMR är tillräckligt uttömmande för att helt framställa en uttömmande definition av vad som utgör ett skyddsvärt intresse.²⁴ Han menar att det idag råder enighet om att det rättsgoda inte är konkreta saker, utan istället något som uppstår genom baserade värdeomdömen om objekt och företeelser.²⁵

2.1.2 En straffbestämmelse – flera intressen

Genom kriminalisering av en handling kan flera olika typer av intresse skyddas. Dessa skilda intressen kan alla vara olika skyddsvärda. Man brukar tala om straffbestämmelsens primära skyddsintresse om den intressetyp som anses skyddas i första hand. Intressen som skyddas i andra hand benämns som straffbudets sekundära skyddsintresse. Straffbestämmelsernas systematiska placering bestäms endast av hänsyn till det intresse mot vilket brottet närmast riktar sig och som karaktäriseras av brottstypen. Genom att studera brottets placering i brottsbalken får man således bara upplysning om vilket intresse som främst skyddas, det vill säga brottets primära skyddsintresse. Lars Human ger som exempel på brott med flera skyddsintressen brotten urkundsförfalskning och mened, vilka utgör brott som hänförs till brott mot allmänheten men där även enskilda intressen skyddas. På samma vis lyfter han fram svindleri vilket utgör ett förmögenhetsbrott men som riktar såväl mot enskilda som allmänna intressen. Vidare menar han att det inte alltid uppmärksammas att ett flertal intressen värnas genom en straffbestämmelse. Istället har man skapat vissa diffusa och intetsägande uttryck som utgör en sammanfattande beteckning för de olika enskilda och kollektiva värdena som getts skydd i kriminaliseringen. Härtill nämns att det särskilt vid brotten mot allmänheten kan vara svårt att bestämma de olika skyddsintressenas innehåll.²⁶ Ofta lämnar förarbetena besked om vilka intressen som man avsett skydda genom en viss handlingstyp. Något uttömmande besked om vilka intressen

²² *Europiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna*

²³ Lernestedt (2003), s. 155

²⁴ *Ibid*, s. 128

²⁵ *Ibid*, s. 152

²⁶ Human (1973), s. 46

som avses skyddas går dock inte alltid att få genom att studera straffbudets förarbeten. Man skulle kunna tänka sig att betrakta vilka som lider skada av att den brottsliga handlingen utförs, för att på den vägen utläsa vilka intressen straffbudet är tänkt att skydda. Det blir dock problematiskt, om skyddsintressena skulle bestämmas beaktande av de skadeverkningar brottet kan orsaka eftersom det då riskerar att leda till att antalet skyddsintressen blir mycket stort. Personer som drabbas av mer avlägsna skadeverkningar eller värden som egentligen är mycket ringa skulle då ingå i kretsen av skyddsintressen. Av den anledningen bestäms skyddsintressena vanligen inte genom denna extensiva tolkning. Skulle man godta en sådan metod skulle därtill en allt för stor krets betraktas som målsäganden. Istället bör endast de som drabbas av mer kännbara och omedelbara verkningar anses vara målsägande.²⁷ Slutligen kan nya skyddsintressen tillkomma även efter det att straffbudet trätt i kraft. Vilka intressen som omfattas av kriminaliseringen bör därför bedömas efter beaktande av vid varje tids rådande och skiftande sociala förhållanden eftersom de skiftande intressena utvecklas i takt med resten av samhället.²⁸

2.1.3 Intressets innehavare

Den här uppsatsens frågeställningar bygger på skyddsintressen som vid en första anblick inte direkt angriper ett alldeles självklart sådant. Det är därmed av relevans att ge klarhet i vem som kan vara innehavare av ett intresse. Lernesteds definition av en innehavare till ett intresse är att inneha ett intresse är att påverkas negativt när ett intresse påverkas negativt. Som konstaterats tidigare, är alla brott i slutändan riktade mot såväl envar enskild individ som samhället och dess yttersta upprätthållare av ordningen, staten. Han summerar det som *“statliga intressen är också individens, individintressen är också statens”*. Han menar dock att denna definition är för vag och att de intressen som primärt ämnar skydda staten eller allmänheten, måste härledas till individen.²⁹ I frågan om det allmänna intresset hänvisar Lernested till Joel Fienbergs “Harm to others”. Fienberg särskiljer två grupper av “public interests”. Den första beskrivs som en samling av specifika intressen av samma slag som innehas av ett stort och oändligt antal privatpersoner. Intressena i samlingen behöver nödvändigtvis inte tillhöra alla, men de *skulle kunna* tillhöra vem som helst. Samlingen av intressen bygger inte på ett och samma mål, utan snarare på distinkta mål av ett och samma slag.³⁰ Denna typ av allmänna intressen kan sammanfattas som sådana där alla och envar har ett eget och personligt intresse i X, men i och med att alla har en

²⁷ Heuman (1973), s. 48

²⁸ Ibid, s. 49

²⁹ Lernestedt (2003), s. 160

³⁰ Feinberg (1984), s. 222 ff

sådan egen X benämns intresset allmänt.³¹ Den andra typen av allmänna intressens som beskrivs av Feinberg är sådana där intresset är ett och odelbart, det vill säga alla samsas om det och har närmast en ideell andel i det.³² Till exempel har merparten av ett lands invånare ett gemensamt intresse av att landet undviker allvarliga tillstånd som krig, ekonomisk depression, hungersnöd med mera.³³

För att ge svar på frågan vem som är innehavare av ett skyddsintresse är det viktigt att återigen poängtera att det står klart att ett straffbud kan skydda flera intressen. Dessa intressen kan ha samma innehavare, eller olika. Det kan också skydda flera från varandra fristående intressen. Skyddsintressena kan sakna hierarkisk ordning, till exempel rån³⁴ som riktar sig dels mot den enskildes fysiska integritet, dels mot dennes förmögenhet. Det kan också röra sig om ett straffbud där flera innehavare till intressen samsas men står i ett hierarkiskt förhållande till varandra. Det kan då finnas intressen som ett visst straffbud anges skydda, men som i egentlig mening bara utgör ett genomgångsled till det intresset som befinner sig högre upp i hierarkin - vilket är det som i slutändan också skyddas. Straffbudet skyddar på viss nivå ett individintresse men träder in i ett tidigare skede än vad en kränkning av ett identifierat individuellt intresse gör. Detta resonemang utgör fallet i flera av brotten mot allmänheten.³⁵

Viktigt att poängtera i denna uppsats är att en persons innehav av ett skyddsintresse inte behöver innebära en målsägandeställning. För att betraktas som målsägande måste ens skyddsintresse vara tillräckligt skyddsvärt. Vid avgörandet av målsägarrättsfrågan kan därför läran om brottets skyddsintresse tillämpas. Det finns dock fall där det är oklart om den skadelidandes intressen är skyddade eller inte. Finns inte målsägandebegreppets innebörd klarlagd kan praxis på skadeståndsrättens område ge vägledning för vilka intressenter som tillhör den skyddade kretsen.³⁶ Lars Heuman har i sin avhandling "*Målsägande*" skrivit om målsägarställningen vid brott som sårar pietetskänslan, vilken är av relevans för gravfridsbrottet. Straffrättskommittén har åberopat att människan i allmänhet hyser en önskan om att åtnjuta ett gott namn efter döden. Det ansågs t.ex. vara ett allmänt samhällligt intresse att förtal mot avliden kriminaliseras samt att ärekränkande beskyllning mot avliden kan innebära angrepp mot de efterlevandes ära eller i

³¹ Lernestedt (2003), s. 161

³² Feinberg (1984), s. 221 ff

³³ Lernestedt (2003), s. 161

³⁴ Brottsbalken 8 kap 5 §

³⁵ Lernestedt (2003), s. 169–170

³⁶ Heuman (1973), s. 40

vart fall deras pietetskänsla. Efterlevande har här tillförsäkrats åtalsrätt och kan anses som målsäganden. De efterlevande anses inte ha succederat i den avlidnes ställe utan betraktas som målsägande med anledning av att de själva tillfogats lidande. För att målsäganderätten ska erkännas krävs emellertid att uttalandet verkligen har varit sårande på samma sätt som kravet uppställs för att de efterlevande ska vara berättigade skadestånd.³⁷ Vid brotten som riktar sig mot allmänheten eller staten är det i rättsläget i tveksamt i vilken utsträckning som målsäganderätt kan erkännas. Klart är att målsäganderätt erkännes i viss omfattning och att denne bör vara en person vars intresse är det som främst skyddas genom straffbestämmelsen i fråga. Allmänt kan sägas att målsäganderättsfrågan måste avgöras med beaktande av de olika skyddsintressenas varierande skyddsvärde. Avvägningen kan göras genom att brottets olika skadeverkningar sätts i relation till varandra.³⁸

2.2 16:e kapitlet BrB och allmän ordning som skyddsintresse

I 16:e kapitlet brottsbalken straffbeläggs i huvudsak gärningar som innebär att allmän ordning störs på vissa platser eller vid vissa tillfällen. Det rör sig även om andra brott mot samhällelig ordning och säkerhet samt vad som brukar beskrivas som sedlighetsbrott. I kapitlet finns flertalet brott där staten närmast innehar funktionen som målsägande. Det handlar i så fall om brott som är ordningsstörande eller riktar sig mot ordningsmakten, till exempel upplopp (1 §), störande av förrättning eller av allmän sammankomst (4 §), uppvigling (5 §) och myteri (6 §). Andra gärningar som straffbeläggs i kapitlet är sådana som kan verka förråande eller väcka anstöt hos allmänheten, såsom olaga våldsskildring (10 §), otillåtet förfarande med pornografisk bild (11 §) och förledande av ungdom (12 §). Här finns också brott som saknar målsägande i traditionell mening, men som i regel uppfattas som straffvärda i det allmänna rättsmedvetandet. Gravfridsbrott är ett sådant exempel. Andra exempel på denna typ av brottslighet är djurplågeri (13 §) och dobbleri (14 §). Brotten motiveras av att samhället av främst sociala skäl vill ha kontroll över särskilda gärningar.³⁹

³⁷ Heuman (1973), s. 474

³⁸ Ibid, s. 51

³⁹ Ds 2918:23, s. 40

Flera av brotten mot allmän ordning innehåller inslag av våld eller kränkningar som drabbar enskilda individer. Eftersom bestämmelserna i BrB kap. 16 har ett annat skyddsintresse uppstår konkurrens i förhållande till andra brottstyper. Till exempel konsumerar gravfridsbrottet återkan (BrB 12:2) och förmodligen även skadegörelse (BrB 12:1). Däremot konsumerar grov skadegörelse gravfridsbrottet. Ett annat brott enligt kapitlet, förargelseväckande beteende (BrB 16:16) konsumeras i sin tur av varje annat brott som gärningen innefattar, till exempel ofredande (BrB 4:7) eller förolämpning (BrB 5:3).⁴⁰

Vid brott där det allmänna intresset är det som anses skyddsvärt får man dock inte dra slutsatsen att medborgarnas intresse inte skyddas. Genom det allmänna intresset skyddas i själva verket flera enskilda personers intressen i en situation, då situationen äger gemensamma intressen. Någon överdimensionell enhet såsom det allmänna finns i egentlig mening inte och kan därmed inte skyddas utan att individer indirekt också gör det.⁴¹

2.2.1 Samtycke i relation till brott mot allmän ordning

Vid brotten mot allmän ordning gäller, att ett samtycke från den som utsätts inte kan leda till ansvarsfrihet på det sätt som medges i 6 kap. 14 § brottsbalken. För gravfridsbrottet är det särskilt relevant. Eftersom en avliden person inte kan samtycka till något, är det värt att ägna tanken åt vilka möjligheter det finns till att *före* döden samtycka till något som sker *efter* döden. Att skyddsintresset är det allmänna intresset gör dock att denna tanke kanske inte spelar någon större roll. Lagstiftaren har genom placeringen i brottsbalken gjort klart att befatta sig med en avliden persons kropp eller viloplats per se är ett förkastligt beteende som kränker samhället i stort. Det kan tyckas kontroversiellt, men redan 2016 presenterade liberalernas ungdomsförbund, LUF, ett förslag som bland annat innebar att tillåta nekrofil. Att ha samlag med en avliden, det vill säga nekrofil, faller under gravfridsbrottet. Ståndpunkten innebar alltså att det skulle bli tillåtet att ha samlag med en avliden kropp. Samtycket var centralt i förslaget. LUF menade att det endast skulle vara tillåtet om man före sin död lämnat ett samtycke genom testamente. Ungdomsförbundet hävdade att dagens lagstiftning inte skyddar någon, utan snarare moraliserar över samhällsmedborgares val av sexuell partner och menade vidare att "*personer ska få göra vad de vill med sina kroppar efter sin död*". Det liberala ungdomsförbundet framförde också åsikten att incest ska avkriminaliseras, det vill säga det som i lagstiftningen är

⁴⁰ Ulväng m.fl. (2014), s. 226

⁴¹ Heuman (1973), s. 48

samlag med syskon.⁴² Brottet är inte ett brott mot allmän ordning, men saknar målsägande om det skett med samtycke från båda parter.⁴³ Någon lagändring i den liberala riktningen har inte skett. Denna uppsatsen kommer vidare inte behandla samtyckesbegreppet relation till frågorna som ställs, men det är ändå en intressant tanke att ha med sig i fråga om vad som krävs för att rubba det starka skyddsintresset.

⁴² Brottsbalken 6 kap. 6 §

⁴³ Dagens industri, "*Luf: Tillåt incest och nekrofil*", publicerad 2016-02-21, Hämtad 2022-11-09

3 Skyddsintressen i gravfridsbrottet

I detta tredje kapitlet utredes gravfridsbrottet och genom en historisk tillbakablick undersöks hur gravfridsbrottets skyddsintressen har beskrivits och beskrivs i förarbeten.

3.1 Brottet genom historien

Brott mot griftefrid har en lång förhistoria i svensk rätt. Redan i landskapslagarna fanns straffbestämmelser om likplundring som riktade sig mot tillgrepp från den avlidne. Bland annat i Upplandslagen, Östergötlands landslag och Hälsinglands landslag. I Smålands landslag var det även straffbart att olovligen gräva upp lik.⁴⁴ I landskapslagarna gjordes ingen skillnad på om liket redan var begravet eller inte vid plundringen. Det gjordes inte heller någon skillnad på om plundringen skedde av samma person som man berövat livet eller av annat lik.⁴⁵ I 1734 års strafflag fanns kapitlet om kyrkotjuvnad där stöld i likhus eller från uppgrävt lik var straffbart.⁴⁶ Själva uppgrävandet av kroppen var i sig inte straffbart. Istället bestod brottet enbart i att olovligen ta något som fanns hos liket. Det var däremot en försvårande omständighet att kroppen grävdes upp vid tillgreppet.⁴⁷ I *Inledning til then swenska jurisprudentiam criminalem, efter Sweriges rikets lag och stadgar* författad av David Nehrman år 1756 fanns det enligt Nehrman, redan vid den här tidpunkten, en regel om att de som är begravda bör lämnas orörda i sina gravar för deras skull som där vilar.⁴⁸

I 1864 års strafflag angavs den dödes frid som ett självständigt skyddsintresse. Enligt 11 kap 4 § strafflagen var det straffbart att störa griftefriden genom att "olovligen upptaga eller eljest misshandla lik, som var lagt i grav, liksom att misshandla obegravt lik". I 1864 års bestämmelse utvidgas därför skyddet till att omfatta skydd åt den avlidne både före och efter begravning.⁴⁹ I Lagkommitténs förslag till ny allmän Criminallag år 1833 uttalades att det bör finnas ett skydd mot övergrepp av begravda kroppar, utan att det behövde finnas ett samband med tjuvnad. Ett stadgande om störande av griftefrid föreslogs och tog plats under fridsbrotten. Här tillkom begreppet griftefrid och började för första gången användas i dessa sammanhang.⁵⁰

⁴⁴ SOU 1933:6, s. 165

⁴⁵ Ibid, s. 164

⁴⁶ 26 kap 4 § Missgärningsbalken

⁴⁷ SOU 1992:16, s. 59

⁴⁸ *Inledning til then swenska jurisprudentiam criminalem, efter Sweriges rikets lag och stadgar* författad av David Nehrman, 1765, s.199

⁴⁹ SOU 1992:16, s. 59

⁵⁰ Nelson (1950), s. 329

Det straffrättsliga skyddet vidgades ytterligare genom 1948 års strafflagsreform. Skyddet kom i och med reformen att också omfatta själva vilorummet och gravvården. De båda skyddsobjekten, skyddet för liket och skyddet för graven föreslogs tas upp i skilda stadganden men lagstiftaren valde att behandla de båda skyddsobjekten i samma lagrum.⁵¹ När brottsbalken sedan trädde i kraft år 1965 fick brott mot griftefriden den placering som den fortfarande har, det vill säga 16 kap 10 § brottsbalken.

1987 inleddes en utredning i syfte att granska alla de lagar som hanterar döda. Transplantationer stod i centrum men även övriga lagar avseende hur en kropp bör hanteras efter döden berörs. Utredningen utmynnade i den så kallade Transplantationsutredningen.⁵² I utredningen diskuteras bland annat bestämmelsen om gravfridsbrottets skyddsintressen. Det konstateras att lagstiftaren, genom att placera brott mot griftefrid bland brotten mot allmän ordning, har markerat att bestämmelsen inte i första hand avser att skydda den avlidne och dennes anhöriga. Istället rör det sig om ett allmänt omfattat intresse att behandla den avlidne pietetsfullt (dvs med tillbörlig respekt och vördnad). Trots att det mest naturliga är att pietetskänslan borde vara starkast hos den avlidnes anhöriga konstaterade utredningen att värna om pieteten är ett allmänt intresse. Utredningen pekade på möjliga konflikter mellan å ena sidan den avlidne och dennes anhöriga och å andra sidan det allmänna. Denna möjliga konflikt ska enligt utredningen dock inte överdrivas med anledning av att det i praktiken råder en hög grad av samstämmighet i samhället i fråga om vad som ska var tillåtet respektive otillåtet i fråga om hantering av en avlidens kropp.⁵³

Den straffrättsliga värderingen av angrepp på en död kropp eller en grav har växlat genom historien. Under vissa tider har graven skyddats starkare än kroppen, och under vissa tider vice versa. De är svårtolkat hur man i rättstillämpningen bedömt olika slags angrepp eftersom rättspraxis angående brott mot griftefriden varit mycket sparsam. Enligt utredningens mening var kränkningen normalt att anse som svårare om angreppet riktades mot den avlidnes kropp än mot dennes grav.⁵⁴ Förslaget som lades fram var att dela upp brottet med utgångspunkt i om angreppet riktar sig mot den döda kroppen eller mot graven. Här lyftes fördelar fram som att

⁵¹ Se SOU 1992:16

⁵² Ibid

⁵³ Ibid, s. 60

⁵⁴ Ibid, s. 306

straffskalorna kunde anpassas efter vilken typ av gärning som föranledde brottet. Man valde emellertid att stanna vid en mer begränsad förändring och föreslog istället att öppna upp för att ändra utformningen av brott mot griftefriden, med anledning av att vissa typer av handlingar bedömts vara så pass grova att den dåvarande straffskalan inte räckte till. Därför föreslogs att en ny rubricering om grovt brott med maxstraff om fyra års fängelse skulle införas, istället för det dåvarande maxstraffet om 6 månaders fängelse.⁵⁵

Transplantationsutredningen tillsammans med ytterligare en utredning om vissa ändringar i brottsbalken utmynnade i proposition 1992/92:141 om ändring i brottsbalken m.m. I propositionen föreslogs att straffmaximum skulle höjas. Att genomföra ett så pass långtgående förslag som det som presenterades av utredningen, att införa ett grovt brott, ville man dock inte göra i detta läget. Förslaget landade i en höjning av straffet till två års fängelse.⁵⁶ Förslaget bifölls och den nya utformningen av brott mot griftefrid trädde i kraft den 1 juli 1993. Ytterligare en proposition kom kort därefter, proposition 1994/95:148. Propositionen behandlade *“frågor gällande donation av organ och annat biologiskt material från levande och avlidna människor för transplantation och andra medicinska ändamål, användning av vävnad från aborterade foster, förutsättningarna för kliniska och rättsmedicinska obduktioner samt vissa andra frågor som gäller åtgärder efter döden”*.⁵⁷ Även i den här propositionen uppmärksammas transplantationsutredningens förslag om att införa en särskild straffskala för grovt brott mot griftefriden. Med tanke på den då nya straffhöjningen 1993 ansåg man inte att det fanns något behov av att ta upp frågan till prövning igen.⁵⁸

3.2 Införande av det grova brottet

Sedan 1993 års lagändring kom vid fyra tillfällen förslag om straffskärpning för brott mot griftefriden. 1997 kom den första som menade att genom att en kropp har styckats har dödsorsak ej kunnat fastställas och därmed inte heller om mord eller dråp föregått gravfridsbrottet. Helena Nilsson (C) som inkommit med motionen skrev att samhället tydligt måste reagera så att styckning bedöms som strängare för att markera att det rör sig om en avskyvärd handling. Hon menade att straffet för styckning bör höjas och jämföras med grovt vållande till annans död.⁵⁹

⁵⁵ SOU 1992:16, s. 307

⁵⁶ Prop. 1992/92:141, s. 43

⁵⁷ Prop. 1994/95:148, s. 1

⁵⁸ Ibid, s. 71-72

⁵⁹ Motion 1997:98:Ju722

Eftersom straffet höjdes år 1993 med hänvisning till att straffskalan behövde bli vidare och att det vid tidpunkten ännu inte i rättspraxis syntes ett behov av ytterligare en utvidgning av straffskalan, avströks motionen.⁶⁰

2018 kom ytterligare en motion från moderaternas Ellen Junitti om att betydligt höja straffet för brott mot griftefriden. Återigen tog motionen sikte på det fall då en dödsorsak inte har kunnat fastställas och gärningspersonen döms för brott mot griftefrid, med ett maxstraff på två års fängelse. *“Detta är avskyvärt!”* skrev Junitti med hänvisning till att en kropp efter ett mord styckas för att dölja dödsorsaken.⁶¹ Inte heller vid det här tillfället ansåg utskottet att det fanns någon anledning att ta initiativ till att höja straffet för brott mot griftefrid och motionen avströks.⁶²

En tredje motion kom 2020 som återigen uppmärksammade ett fall där den åtalade friats från mord efter att mycket grovt skändat en kropp i syfte att dölja bevis. Angelica Lundberg (SD), som inkom med motionen betonade den stora skillnaden mellan att sparka omkull en gravsten och att stycka en kropp i syfte att dölja ett grövre brott. Lundberg menade att en ny brottsrubricering för grovt brott borde införas, särskilt med beaktande av den skymf det innebär för offrets anhöriga.⁶³ Också denna motion avslogs med hänvisning till 2018 års motion och att förslaget nyligen redan behandlats.⁶⁴

Trots att motionen från 2020 avslogs kom redan 2021 en departementspromemoria som innebar en skärpt syn på allvarigare brott mot griftefriden.⁶⁵ Regeringen överlämnade proposition 2021/22:195 *Skärpt straff för gravfridsbrott*, till riksdagen. I propositionen föreslogs att straffbestämmelsen i brottsbalken om brott mot griftefrid skulle kompletteras med en särskild straffskala för grovt brott.⁶⁶ I propositionen nämns att griftefridsbrottets tillämpningsområde varit oförändrat sedan införandet i brottsbalken år 1965 och att straffskalan inte har förändrats sedan 1993. Som skäl för förslaget nämns att synen på enskildas integritet på många sätt är strängare idag än den varit tidigare. Flera åtgärder inom lagstiftningen hade vidtagits för att straffnivån ska höjas för allvarliga angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person för att stärka det

⁶⁰ Betänkande 1997/98:JuU09

⁶¹ Motion 2018/19:2640

⁶² Betänkande 2020/21:JuU24

⁶³ Motion 2020/21:115

⁶⁴ Betänkande 2020/21:JuU24

⁶⁵ Ju2021/03266

⁶⁶ Prop. 2021/22:195, s. 1

straffrättsliga skyddet för den personliga integriteten. Vidare nämns att straffbudet genom sin placering i brottsbalken närmast tar sikte på att skydda ett allmänt intresse av att avlidna och deras vilorum ska behandlas med vördnad och respekt. Detta till trots anförs att *“regleringen om gravfrid i brottsbalken emellertid också anses ha till syfte att värna om den avlidnes integritet”*.⁶⁷ En död person kan inte i någon egentligen mening anses ha några intressen. Däremot har var och en under sin livstid ett berättigat anspråk att få bestämma vad som ska hända med sin döda kropp och således ha möjlighet att leva i förvissningen om att det som händer sker med respekt. Mot den bakgrunden delade regeringen bedömningen att den skärpta synen på angrepp av enskildas integritet även bör få genomslag när ett brott riktat mot gravfriden ska bedömas.⁶⁸

Som skäl för straffskärpningen angavs också att lidande som åsamkas närstående till ett brottsoffer tillmätts större betydelse i rättsutvecklingen.⁶⁹ Ett angrepp på gravfriden innebär, enligt propositionen, en kränkning mot efterlevande anhöriga och kan upplevas som angrepp på deras personliga sfär. Vidare anförs att straffskalan för gravfridsbrottet bör vara tillräckligt för att utdöma straff som återspeglar brottets svårighet vid alla typer av gärningar som riktar sig mot bestämmelsens skyddsintressen. Det tidigare straffmaximum bedömdes som förhållandevis lågt *“dels jämfört med andra brott mot allmän ordning som kan innehålla kränkande inslag, dels jämfört med viss annan brottslighet som kan innebära integritetsintrång eller förstörelse av egendom”*.⁷⁰ Straffskärpningen infördes eftersom straffvärdet vid gravfridsbrott kan variera avsevärt. Straffet ska kunna motsvara brottets svårhet vid t.ex. fall av allvarliga likskändningar eller omfattande förstörelse av begravningsplatser.⁷¹

I propositionen från 2021 föreslogs att så kallade kvalifikationsgrunder också förs in i lagtexten. En särskild kvalifikationsgrund var angrepp som utgör en svårartad kränkning av den avlidnes värdighet, som till exempel skada på lik. Även en gärning som innefattat omfattande förstörelse av en begravningsplats eller motsvarande föreslogs vara en grund att ta i beaktande vid gradindelning, eftersom det kan innebära lidande för en vid krets av efterlevande. Detsamma föreslogs gälla när gravfridsbrottet begåtts i vetskap om att det angripna är av särskild betydelse för de efterlevande och att gärningen därför begås i syfte att åstadkomma en särskilt allvarlig kränkning. Som exempel på sådana handlingar nämns gärningar som begås med hatbrottsmotiv eller

⁶⁷ Prop. 2021/22:195, s. 8

⁶⁸ Ibid, s. 9

⁶⁹ Ibid, s. 8

⁷⁰ Ibid, s. 9

⁷¹ Ibid, s. 10

som på annat sätt framstår som särskilt kränkande mot den avlidne eller dennes efterlevande.⁷² Den 16 maj 2022 klubbade Riksdagen igenom förslaget och den nya lagen började gälla den 1 juli 2022.

3.2.1 Kort om skyddsintressens föränderlighet

Att kriminaliserade gärningar helt eller delvis byter intresse över tiden är inte ovanligt, det konstaterar Lernestedt. Föränderliga intressen kan exempelvis bero på allmänideologiska förändringar. Religionsbrotten är tydliga exempel på detta, de sågs till en början som riktade angrepp mot Gud, för att senare betraktas som brott mot den allmänna ordningen. Ytterligare ett exempel är sexualbrotten, som från början gick från att regleras utifrån pragmatiska överväganden, vidare att ses som en synd riktat mot Gud, till att idag menas angripa intressena ungdomsskydd och sexuellt självbestämmande. Lernestedt beskriver ytterligare en variant med innebörden att ett intresse består, men dess namn förändras. Att intressen härstammar från samma straffbud kan också ha orsakats av straffrättsideologiska förändringar. Här utgör förfalskningsbrotten ett exempel, som tidigare uppfattades i huvudsak vara riktade mot den som bedrogs genom förfalskningen. Idag är det huvudsakliga intresset riktat mot allmänheten.⁷³

3.3 Gravfridsbrottets nuvarande lydelse och gällande rätt

Efter lagändringen 2022 har gravfridsbrottet fått följande lydelse:

”Den som obehörigen flyttar, skadar eller skymfligen behandlar ett lik eller en avlidens aska, döms för gravfridsbrott till böter eller fängelse i högst två år. För gravfridsbrott döms även den som obehörigen öppnar en grav eller förstör, skadar eller gör ofog på en kista, urna, grav eller ett annat vilorum för de döda eller en gravvård.

Om brottet är grovt, döms för grovt gravfridsbrott till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen

⁷² Prop. 2021/22:195, s. 11

⁷³ Lernestedt (2003), s. 168-169

tillfogat ett lik en svår skada eller om gärningen inneburit omfattande förstörelse eller annars varit av särskilt hänsynslös eller farlig art.”⁷⁴

I lagens nuvarande lydelse framgår att gravfridsbrottet begås obehörigen, det vill säga utan giltigt tillstånd eller stöd i lag eller annan författning.⁷⁵ Brott begås genom att obehörigen flytta, skada eller skymfligen behandla lik eller avlidens aska eller öppna grav eller på annat sätt göra skada eller ofog på gravvård eller något av den avlidnes vilorum.⁷⁶ Straffskyddet tar sikte på en avlidens kvarlevor samt kista eller urna med innehåll avsatta för gravsättning. Även gravstenar och andra gravvårdar samt själva begravningsplatsen omfattas inklusive till exempel planteringar på gravplatsen.⁷⁷ Träd och växter på en grav skyddas därmed genom bestämmelsen, men inte till exempel en häck runt en kyrkogård.⁷⁸ Med gravvård avses minnesmärke vid en grav, till exempel en gravsten eller en minneslund på en kyrkogård.⁷⁹ Klotter på gravstenar har i rättspraxis bedömts som gravfridsbrott, medan däremot klotter på en port till ett gravkapell betraktas som skadegörelse.⁸⁰

Vad som utgör skymflig behandling av lik eller avlidens aska har enligt lagkommentaren inte behandlats närmare i nyare förarbeten eller praxis. Gränsen för att den obehöriga behandlingen av lik eller aska ska anses som skymflig bör dock sättas lågt. För straffrättsligt ansvar bör det därmed inte ställas krav på att gärningen ska ha varit särskilt ingripande.⁸¹ Straffansvaret omfattar såväl åtgärder med en kropp som ännu inte omhändertagits för gravsättning som åtgärder med ett redan gravlagt lik.⁸²

Brott mot gravfriden blir alltså aktuellt när en redan avliden person behandlas på ett sätt utöver vad som är tillåtet i lag. De kriterier som avgör när en människa anses avliden finns i Lag (1987:269) om kriterier för bestämmande av människans död. Av 1 § nämnda lag framgår att bestämmelserna i lagen eller annan författning som tillskriver en människas död rättslig betydelse, ska gälla att människa är död när hjärnans samtliga funktioner totalt och oåterkalleligt

⁷⁴ Brottsbalk (1962:700) 16 kap 10 §

⁷⁵ Ulväng m.fl (2014), s. 217

⁷⁶ Brottsbalk (1962:700) 16 kap 10 §

⁷⁷ Roos, Mari-Ann, Brottsbalk (1962:700) 16 kap. 10 §, Lexino 2022-10-21

⁷⁸ Ulväng m.fl (2014), s. 217

⁷⁹ Prop. 2021/22:195, s. 5

⁸⁰ se RH 1997:54

⁸¹ Roos, Mari-Ann, Brottsbalk (1962:700) 16 kap. 10 §, Lexino 2022-10-21

⁸² Ibid

har fallit bort. Den tidpunkt då en läkare konstaterar dödsfallet är alltså inte av avgörande betydelse ut rättslig synpunkt.⁸³ Det ankommer ändock på en läkare, att i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet att fastställa att döden har inträffat.⁸⁴ Ett brott mot gravfriden kan alltså inte begås *före* nämnda har inträffat.

⁸³ Lönnheim, Charlotte, 1 § Lag (1987:269) om kriterier för bestämmande av människans död, Lexino 2022-20-21

⁸⁴ 2 § Lag (1987:269) om kriterier för bestämmande av människans död

4 Annan relevant lagstiftning

För att förstå hur gravfridsbrottets skyddsintressen förhåller sig till teorier om skyddsvärda intressen i doktrin är det intressant att redogöra för viss annan relevant lagstiftning och vilka skyddsintressen som legat till grund för respektive kriminalisering. I detta kapitel kommer därför att redogöras för två andra straffbestämmelser som ansetts relevanta i sammanhanget. Den första bestämmelsen är förtal av avliden, vilken är av intresse eftersom bestämmelsen likt gravfridsbrottet, är ett brott riktat mot en avliden person. Den andra straffbestämmelsen som undersöks är barnpornografibrottet, vilken också är av intresse eftersom den likt gravfridsbrottet är ett brott mot allmän ordning där flera intressen samspelar.

4.1 Förtal av avliden

Brottet förtal av avliden regleras i brottsbalkens 5 kapitel 4 §. Den som utpekar någon som brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller på annat sätt lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning kan dömas för förtal. Om förtalet riktas mot avliden döms istället för förtal av avliden.

“Förtal av avliden skall medföra ansvar enligt 1 eller 2 §, om gärningen är sårande för de efterlevande eller den eljest, med beaktande av den tid som förslutit sedan den avlidne va i livet samt omständigheterna i övrigt, kan anses kränka den frid, som bör tillkomma den avlidne.”⁸⁵

Förtal av avliden ska medföra ansvar om rekvisiten för förtal är uppfylld samt att gärningen är kränkande för de *efterlevande*, eller på annat sätt kränker *den avlidens frid*. Vid en första anblick går det därmed att utläsa två klara skyddsintressen; efterlevande och den avlidens frid. Då ärekränkingsbrotten återfinns i 5 kap BrB ingår de bland brotten mot person (3 - 7 kap. BrB). Gemensamt för brotten mot person är att de på olika vis syftar till att skydda den personliga integriteten, såväl den psykiska som den fysiska.⁸⁶ Vems ära som förtjänar rättsordningens skydd är inte lika självklar i alla fall. Att förtal mot en levande person enligt 5 kap 1 § BrB avser skydda just den kränktes ära, råder det inga tveksamheter om. Slutsatsen är emellertid inte lika självklar avseende förtal mot avliden. Detta särskilt med beaktande huruvida en avliden kan betraktas som ett skyddsobjekt. Det är således intressant att vidare undersöka vad som legat

⁸⁵ Brottsbalk (1962:700) 5 kap. 4 §

⁸⁶ Jareborg m.fl. (2015), s. 17

till grund för att förtal av avliden utgör en ärekränkning av såväl den avlidna som efterlevande. Bestämmelserna om ärekränkning i brottsbalkens 5 kapitel är avsedda att ge skydd åt en persons ära i så såväl objektiv som subjektiv mening. Den objektiva kränkningen är kränkning av den aktning eller det anseende som en person åtnjuter bland sina medmänniskor. Denna typ av kränkning faller under förtalsbrotten. Kränkning i subjektiv mening innefattar personens egen känsla av att vara sålunda aktade eller ansedd och faller under kriminaliseringen av förolämpning.⁸⁷

I förarbetena av kriminaliseringen av förtal av avliden, konstateras att denna är motiverad av flera olika skäl. Främst betonas den enskildes intresse av att vara skyddad mot nedsättande uppgifter och åtnjuta ett gott namn och rykte, även efter döden. Även den inverkan ett sådant skydd kan ha på människors handlande medan de fortsatt är i livet framhölls. Ur en allmän synpunkt ska människan alltså inte försvagas av det faktum att hon kan bli föremål för ärekränkande beskyllningar efter döden. Det framhölls som ett renlighetsintresse i samhället att människor inte ska ha frihet att framföra beskyllningar mot den som inte längre kan försvara sig. Ytterligare ett motiv för kriminalisering var att den ärekränkande beskyllningen mot avliden också i regel innefattar ett angrepp mot de efterlevandes ära, eller i vart fall mot deras pietets-känsla.⁸⁸

De intressen som skyddas kan sammanfattas som dels den avlidnes rykte, dels den avlidnes anhörigas pietets-känsla. För att bedöma huruvida pietets-känslan har skadats ska hänsyn främst tas till efterlevande make och barn, men i undantagsfall även till senare generationer. I Transplantationsutredningen görs en liknelse mellan brottet förtal av avliden och brottet mot griftefriden. Liksom bestämmelsen mot brott mot griftefriden ger brottet förtal av avliden skydd för ett intresse av mer allmän natur. Detta eftersom opåtalade fall av förtal av avliden bidrar till att minska respekten för avlidna och utgör därigenom ett hot mot vardera persons önskan att efter döden vara bibehållna vid sitt goda namn och rykte.⁸⁹

En vidare fråga att ställa i sammanhanget är om något av nämnda skyddsintressen väger tyngre än ett annat, eller om det finns någon inbördes relevans. Lernestedt för ett visst resonemang kring denna typen av upprådning av skyddsintressen, där ett antal påstått angripna intressen radas upp, men där inget av dem framhålls som det bärande argumentet för önskan att

⁸⁷ Bexar, Mikaela, Brottsbalk (1962:700) 5 kap, Karnov 2022-10-03

⁸⁸ Prop. 1962:10, s. B149 ff

⁸⁹ SOU 1992:16, s. 67 ff

kriminalisera. Han menar att tanken tycks vara att när det inte finns ett ensamt bärande intresse, kan detta kompenseras genom att ett större antal intressen anges. Som exempel på denna typ av kriminalisering nämner Lernestedt brottet förtal av avliden och påpekar att varken straffrättskommittéen eller departementschefen anger något intresse som tyngre vägande än det andra.⁹⁰

4.2 Brott mot allmän ordning – barnpornografibrott

Barnpornografibrottet regleras i brottsbalkens 16 kapitel 10a §. I paragrafen föreskrivs straff för skildring av barn i pornografisk bild och även för spridning, förevisande, handelsåtgärder och liknande åtgärder med sådana bilder samt innehav och i vissa fall betraktande av sådana bilder.⁹¹ I förarbetena till lagen uttalas att en straffbestämmelses systematiska placering bestäms med hänsyn till det intresse mot vilket brottet närmast riktar sig och på grundval av det som karaktäriserar brottstypen.⁹²

Straffbestämmelsen om barnpornografibrott är speciell. Denna är placerad i brottsbalkens 16 kap men har dubbla skyddsintressen. Den ska skydda det enskilda avbildade barnet från att kränkas, men också skydda barn i allmänhet från den kränkning barnpornografiska skildringar innebär. Samtliga gärningsformer som ryms inom barnpornografibrottet innebär en kränkning av barn i allmänhet. Det finns således en allmän uppfattning om att barn inte ska sexualiseras och avbildas i sexuella sammanhang. Lagstiftaren har bestämt att det systematiskt passar sämre att kategorisera barnpornografibrottet som ett brott mot person, snarare än ett brott mot staten. Däremot finns inget hinder mot att av rent systematiska skäl istället placera brottet i 6 kapitlet om sexualbrott.⁹³ Barnpornografibrottet tar sikte på förfaranden utöver själva sexualbrottet. Med anledning av att viss barnpornografi omfattar skildringar av fiktiva barn liksom bilder av verkliga barn som inte utsätts för ett sexualbrott samt det förhållandet att inställningen hos det avbildade barnet inte har någon relevans för gärningens straffbarhet, har brottets placering i 16 kapitlet kunnat motiveras. Detta trots att de allra flesta barnpornografibrott utgör dokumenterade sexualbrott mot verkliga barn. Flertalet remissinstanser har dock gett uttryck för att en flytt av barnpornografibrottet till 6 kapitlet skulle utgöra en bättre återspeglning av intresset att skydda

⁹⁰ Lernestedt (2003), s. 171

⁹¹ Roos, Mari-Ann, Brottsbalk (1962:700) 16 kap 10a §, Lexino 2022-10-03

⁹² Prop. 2019/20.69, s. 17

⁹³ Ds 2018: 23, s. 9

det enskilda barnet och på så vis tydliggöra kränkningen av barnets personliga och sexuella integritet.⁹⁴ Flera remissinstanser framförde även att en flytt av brottet skulle stärka barnets ställning som målsägande. Andra remissinstanser framförde däremot att frågan om vem som är målsägande inte är beroende av i vilket kapitel brottet är intaget. Barnet kan således ges en sådan ställning redan med den placering som nu råder.⁹⁵

⁹⁴ Prop. 2019/20.69, s. 17

⁹⁵ Ibid, s. 18

5 Analys: Gravfridsbrottets skyddsintressen i förarbeten och doktrin

I detta analyserande kapitel kommer uppsatsens första och andra frågeställning att analyseras. Analyserna görs mot bakgrund av kapitel 2–4.

5.1 Vilka är gravfridsbrottets skyddsintressen utifrån hur de beskrivs i förarbetena och har dessa förändrats över tid?

I uppsatsens första frågeställning ställer jag delvis frågan hur gravfridsbrottets skyddsintressen beskrivs i förarbetena. Med frågeställningen är förhoppningen att kunna identifiera och dra slutsatser kring vilket eller vilka skyddsintressen som bestämmelsen är tänkt att skydda. Utifrån förarbeten går det att dra ett antal slutsatser i frågan. Genom att inordna gravfridsbrottet bland brott mot allmän ordning har lagstiftaren markerat att bestämmelsen *inte* i första hand avser att skydda den avlidne och dennes anhöriga, utan ett allmänt intresse att avlidna behandlas *pietetsfullt*. Att värna om pieteten är alltså ett allmänt intresse i lagstiftarens mening. För att närmare förstå intresset pietet behöver begreppet belysas. I Transplantationsutredningen redogörs för pietetsbegreppets betydelse för utredningens överväganden. Utredningen beskriver pietet i fråga om en död kropp som “*ett krav på att kroppen skall behandlas med respekt. Att så sker är ett allmänt intresse. Pietet är inte i första hand något som den enskilde har rätt att kräva (och följaktligen också kan avstå från). Pietetskravet angår alla*”. Att det allmänna ska värna om pieteten kan jag konstatera utgör ett primärt skyddsintresse.⁹⁶

Vidare utgör även den avlidnes integritet ett skyddsintresse i viss mån. Detta är särskilt intressant eftersom den allmänna uppfattningen inom straffrätten är att en individ upphör vara ett rättssubjekt den sekund denne avlider. Därmed bortfaller den avlidnes förmåga att inneha rättigheter och skyldigheter.⁹⁷ Att kriminaliseringen också syftar till att värna om den avlidnes integritet måste därför antas syfta på en integritet som i egentlig mening föreligger före vi avlider. Att den avlidnes integritet värnas om har innebörden att var och en under sin livstid har ett

⁹⁶ SOU 1992:16, s. 102

⁹⁷ framgår av Thornefors (2018), kommentar till Brottsbalk (1962:700) 11 kap 1 §

berättigat anspråk att få bestämma vad som ska hända med den avlidna kroppen och att man under sin livstid inte ska ifrågasätta huruvida ens kropp efter döden kommer behandlas med respekt eller inte. Jag vill med detta ifrågasätta om det faktiskt är den *avlidnes* integritet som skyddas, och inte den integriteten personen i fråga skulle haft om denna var i liv och (rent hypotetiskt) “fick kännedom” vad som planerades hända med dennes kropp efter döden. Till den avlidnes integritet går också att koppla ett skydd mot dennes viloplats som ytterligare ett intresse som förarbetena beskriver att bestämmelsen tar sikte på att skydda. Att viloplatsen skyddas går också att utläsa från bestämmelsens ordagranna lydelse som visar på att det inte bara är angrepp på själva kroppen till den avlidne som omfattas av skyddet. Även i förarbetena nämns skyddet av viloplatsen som en del dels i den avlidnes integritet, dels i att det finns ett allmänt intresse av att viloplatsen ska behandlas pietetsfullt.

Ett sista skyddsintresse som går att identifiera är de efterlevande anhöriga. Redan i tidiga förarbeten går det att se att lagstiftningen har varit ägnad att också skydda den avlidnes anhöriga. Här blir återigen pietetsbegreppet intressant. Även anhöriga har i förarbetena betraktats ha möjlighet att bevara bilden av en avliden så som denne var i livstiden. Bilden ska inte behöva förvrängas av att kroppen utsätts för vanställande åtgärder efter döden.⁹⁸ Det hävdas dessutom att det i det konkreta fallet är det mest naturliga att pietetskänslan är starkast hos den avlidnes anhöriga. Det är intressant att man i förarbetena belyser denna konflikt mellan å ena sidan det allmänna och å andra sidan anhöriga. Någon vidare problematisering av denna konflikt görs däremot inte. Istället konstateras att konflikten inte ska överdrivas med hänsyn till samhällets samstämmighet i frågan om hantering av en avlidens kropp. Jag vill med beaktande av detta ifrågasätta i vad mån denna konflikt inte skulle tänkas föreligga trots samhällets samstämmighet. De bör vara utifrån denna samsyn som råder i samhället som den enskilda pieteten hos anhöriga i sin tur faktiskt kränks. Till pietetsbegreppet i relation till anhöriga går också att utläsa en tidsaspekt. I SOU:n från 1992 framförs att pieteten tunnast ut ju längre tiden går och ger exempel på lik som påträffats vid arkeologiska utgrävningar. Dessa ska snarare betraktas som ett föremål för muséer än en faktiskt avliden människa.⁹⁹ Detta påstående är rimligt med tanke på att nära anhöriga också tunnast ut i takt med att tiden går. Slutsatsen kan därmed dras att anhöriga är att betrakta som skyddsintresse, men för att inneha skyddet ska det röra sig om en nära krets. Anhöriga som skyddsintresse får vidare stor del i motiveringen till att man år 2022 inför det grova brottet som del i gravfridsbrottet. I samband med lagändringen tas anhöriga i så pass stor

⁹⁸ SOU 1992:16, s. 102

⁹⁹ Ibid, s.103

omfattning att det föreslås en kvalifikationsgrund som ska ta i beaktning att gärningen inneburit en särskild kränkning för den anhöriga.

Sammantaget går det att identifiera fyra skyddsintressen; det allmänna intresset, den avlidnes integritet, skyddet av viloplatsen och anhöriga. Här kan Kaarlo Touirs teori om rättssystemet som ett flerskiktat fenomen utgöra en djupare analys av hur de identifierade skyddsintressena samspelar med varandra. Genom att utreda den specifika straffbestämmelsen om gravfridsbrott vill jag med hjälp av Touris teori placera skyddsintressen i olika nivåer. Att avlidna ska behandlas med respekt och vördnad och att deras kroppar och viloplats inte ska utsättas för skada synes vara ett intresse som ligger fundamentalt i vår kultur. Genom den historiska tillbakablicken kan konstateras att så har varit fallet under mycket lång tid. Det allmänna intresset, som också legat till grund för brottets placering i brottsbalken, kan därför utgöra en djupstruktur av rätten i detta avseende. Andra intressen, så som skyddet av viloplats, utgör förvisso en del av det allmänna djupstrukturella intresset men uttrycks också mer specifikt och ordagrant i själva bestämmelsen. Intresset behöver, till skillnad från pieteten, specificeras med ord och formuleringar för att avgränsas och göras tydligt och därav rättssäkert. Det kan därför tänkas utgöra mer av ett skyddsintresse på rättens ytnivå, men som har möjliggjorts genom det som finns på de djupare nivåerna. Anhöriga som skyddsintressen har inte ordagrant uttryckts i bestämmelsen och kan därför inte på samma sätt betraktas som ett intresse på ytnivå. Istället vill jag placera det som en följd av de djupare mer fundamentala intressena. När det allmänna intresset inte skyddas skadas anhöriga till avliden som en följd av att det första intresset inte tillgodosetts. Samtidigt härrör det allmänna intresset dels av att den enskilda individen ska veta att dennes egen kropp eller vilorum inte skadas efter döden, dels från att anhöriga till en avliden inte önskar att denne inte får ro efter döden. Djupstrukturen kan därför menas utgöras av alla enskilda individer, som gemensamt skapar "det allmänna", vars ordning störs när brottet begås.

I uppsatsen har jag vidare haft för syfte att undersöka huruvida gravfridsbrottets skyddsintressen har förändrats över tid. Att det sker en förändring av skyddsintressen är i sig ingen omöjlighet. Föränderliga intressen kan exempelvis bero på allmänideologiska förändringar. Huruvida gravfridsbrottets skyddsintressen har förändrats över tid visade sig vara tydlig i den rättshistoriska doktrinen och förarbeten. Det enkla svaret är ja. För det första går det att se en stor skillnad på brottets själva utformning. I de förhistoriska lagarna handlade det främst om stöld från avlidna, vilket ligger långt ifrån dagens utformning av gravfridsbrottet. Ett tillgrepp från en avliden skulle i dagens lagstiftning inte betraktas som ett brott mot giftefriden utan

snarare som grov stöld. Redan på 1700-talet identifierar jag att man för första gången kan se tecken på den moderna synen på gravfrid och pietet när Nehrman beskriver att de döda bör lämnas orörda i sina gravar för deras skull som där vilar. Vi ser här tecken på att brottet ändrar riktning och att nya skyddsintressen blir relevanta vid stiftandet av nya lagar. Redan i 1864 års strafflag anges den dödes frid som ett självständigt skyddsintresse. Ett skydd mot övergrepp av begravningskroppar blir aktuellt, även utan koppling till något tillgrepp från den avlidne. Att störande av gravfriden tar plats som ett fridsbrott gör att jag gör tolkningen att det är en avlidnes integritet som är det skyddsintresse som i högst grad präglar rättstillämpningen vid tidpunkten. Det går senare att se att lagstiftaren markerar att det är det allmänna intresset som ska ligga till grund för kriminaliseringen. Det är både intressant och anmärkningsvärt att se ett skifte i hur lagstiftaren bedömer brottet. Det framstår som att den främsta anledningen till att brottet placeras i brottsbalkens 16 kapitel har att göra med att brottet utvidgas till att också omfatta vilorum och gravvård. Varför man valde att inte behandla brott mot graven och brott mot avlidens kropp i två separata lagrum framgår inte som självklart efter den utredning jag har gjort. Det är inte tydligt problematiserat i äldre förarbeten varför två skilda lagrum inte ansågs som passande och fram till dagens datum har frågan inte diskuterats vidare i särskilt stor omfattning. Däremot har fördelar med att dela upp brottet lyfts fram för att enklare kunna anpassa straffskalorna baserat på vilken typ av gärning som föranlett brottet.

Att det vid flera tillfällen inkommit motioner om att skärpa straffet för brottet visar tydligt på att allmänheten inte ansett att tidigare utformning av gravfridsbrottet varit tillräcklig. I motioner läggs fokus på att brottet är hänsynslöst och bidrar till skada för den avlidnes anhöriga. Det är således inte det allmänna intresset som spelar huvudrollen i den fortsatta debatten. Det går givetvis inte att helt säkert anta att de inkomna motionerna helt speglar allmänhetens uppfattning om rättvisan och skyddsvärdheten i brottet. Jag vill ändå belysa det intressanta i att den debatt som pågått kring brottets utformning tar sikte på skyddsintressen som skulle kunna indikera på att man är av uppfattningen att brottet i vissa avseenden skulle kunna betraktas om ett brott mot enskild person.

När det grova brottet införs i lagstiftningen så nyligen som samma år som jag påbörjar mitt arbete med denna uppsats förs en någorlunda gedigen diskussion om att det må röra sig om ett brott mot allmän ordning, men med starka kränkande inslag mot såväl den avlidnes integritet som efterlevande anhöriga. Trots att brottet fortsatt är placerat i 16 kapitlet ges i och med införandet av det grova brottet en bredare bild. Jag uppfattar det som att bestämmelsen, trots sin

fortsatt mycket breda definition, numera ger rättstillämparen större utrymme att ta andra skyddsintressen i beaktande.

5.2 Hur förhåller sig gravfridsbrottets skyddsintressen till teori om skyddsvärda intressen i doktrin?

Jag har tidigare i uppsatsen konstaterat att det primära skyddsintresset i gravfridsbrottet är det allmänna intresset av att avlidna behandlas pietetsfullt. För att koppla detta konstaterande till teorin kring skyddsvärda intressen är en första fråga att ställa sig huruvida det rör sig om ett godtagbart skyddsvärt intresse. Här kan det allmänna intresset kopplas till ära och allmän ordning, vilka är exempel på sådana intressen som framstår som uppenbart skyddsvärda. Det rör sig om ett offentligt gruppintresse, vilka från utredningen framgått också är skyddsvärda. För att skyddsintresset vidare ska vara godtagbart krävs, enligt Lernestedt, att det för handlingar som riktas mot staten eller allmänheten behöver föreligga en socialskyldighet eller socialskadlighet. Endast en omoralisk vilja kan inte ensamt utgöra grunden för kriminalisering. För att koppla detta resonemang till gravfridsbrottet kan det argumenteras för att det att begå handlingar mot en avliden eller dennes viloplats är ett beteende som skadar samhället i stort. Samhället skadas eftersom det är ett icke önskvärt beteende som kan leda till att fler personer inspireras till att utföra liknande handlingar mot såväl avlidna som levande människor. Risken finns då att gränserna i samhället tänjs ut och att liknande handlingar riskerar att skada mänskligt liv, vilket har i den mån en rangordning av skyddsintressen kan göras, placerats högst upp. I doktrin förs på flera ställen resonemang om att även de allmänna intressena i slutändan ska härledas till individen. För att det intresse lagstiftaren markerat som det primära i gravfridsbrottet ska vara godtagbart måste det därför kunna anföras på enskildas behov. Härtill kan kopplas de övriga skyddsintressen som går att identifiera i förarbeten. Den avlidnes integritet och anhöriga kan i detta avseende anses utgöra de enskilda vilka skadas i ett led av att gravfridsbrott begås. Trots att någon uttömmande definition av vad som utgör ett skyddsvärt intresse saknas finns det med stöd av doktrin goda skäl att anta att de skyddsintressen som den nu aktuella kriminaliseringen är ämnad att skydda är godtagbara sådana.

I samband med att utreda vad som är ett skyddsvärt intresse har även EKMR diskuterats. I sammanhanget är det intressant att reflektera över konventionens 8 artikel, skydd mot privatliv, och huruvida det går att anföra att gravfridsbrottet i viss mån finns till för att skydda privatliv. Artikeln är särskilt intressant med anledning av att det är en av de artiklar som får lov att inskränkas av staten under vissa förutsättningar. En av förutsättningarna är att det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till "statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter". Nämnda framgår av artikel 8.2 samt artikel 18 EKMR. Rätten till privatliv går att ställa i relation till gravfridsbrottet på flera sätt. Å ena sidan finns skäl att anta att en gravplats utgör en del av en familjs privatliv. Att skada denna skulle därmed kunna innefatta ett kränkande av privatlivet. Det finns också delar av brottet där somliga hävdar att samtycke ska leda till att vissa gärningar inte är straffbara. Härtill kommer de så kallade nekrofilbrotten. Möjligen skulle de som förespråkar ett samtyckt sexuellt umgänge med en avliden person mena att gravfridsbrottet inskränker på deras privatliv och deras rätt att själva bestämma vad som ska hända med deras kroppar efter döden. I det avseendet kan en hävdad inskränkning av rätten till privatliv med största sannolikhet motiveras med att inskränkningen är tillåten mot bakgrund av exempelvis skyddet för moral.

Jag har redan tidigare diskuterat gravfridsbrottets skyddsintressen som placerade i olika nivåer av rätten. För att vidare få ledning i lagstiftarens placering av brottet i 16 kapitlet är det av intresse för uppsatsens syfte att undersöka på vilket sätt intressena samspelar och om det råder någon hierarkisk ordning dem emellan. Att brottets primära skyddsintresse är det allmänna är en slutsats som utan vidare går att dra genom att studera brottets placering i brottsbalken. Min slutsats att brottet därtill ämnar skydda flera intressen får också stöd av doktrin. Placeringen av brottet behöver därmed inte utesluta att andra intressen också ämnar erhålla skydd genom kriminaliseringen. För att identifiera vilka intressen som ämnas skyddas diskuterar Heuman bland annat att se till de skadeverkningar som brottet åsamkas. Genom att applicera tankesättet på gravfridsbrottet kan man argumentera för att anhöriga till den avlidne lider skada av att den avlidne eller dennes vilorum skadas efter döden. Skadan kan bestå i psykiska besvär som att behöva leva i en ovisshet om vad som hänt den avlidne, att inte kunna begrava kroppen eller att få den gravplats man tillägnat sin anhöriga förstörd. Ett vidare resonemang kring anhörigas påverkan kommer göras i samband med tillämpningen av praxis i arbetet, men jag vill redan nu konstatera att det finns ett flertal skadeverkningar som kan orsaka en efterlevande. Frågan jag vidare ställer mig är om övriga skyddsintressen kan betraktas som lika skyddsvärda. Heuman

menar att det vid brotten mot allmänheten kan vara särskilt svårt att bestämma de olika skyddsintressenas innehåll. Däremot kan det råda ett hierarkiskt förhållande dem emellan.

För att ge svar på om det finns en hierarkisk ställning mellan de olika intressena kan vägledning ges genom att till exempel undersöka om anhöriga kan utgöra målsägande i mål om gravfridsbrott. Eftersom statliga intressen också tillhör individen kan man åtminstone konstatera att en anhörig kan betraktas vara innehavare av ett skyddsintresse. Här menar jag att anhöriga går att placeras i en av de grupper om Fienberg delar upp "public interests" i. Slutsatsen kan dras att det rör sig om den första typen av allmänna intressen, det vill säga det som inte nödvändigtvis behöver tillhöra alla, men de *skulle kunna* tillhöra vem som helst. Alla och envar har ett personligt intresse i att deras anhöriga efter döden behandlas pietetsfullt, i och med att intresset ligger hos alla benämns det som allmänt. Det rör sig motsatsvis inte om ett gemensamt intresse som att landet undviker allvarliga tillstånd, där individerna istället per definition åtnjuter en ideell andel i det allmänna intresset. Enskilda individers intresse är i slutändan det som skyddas eftersom det inte rör sig om det allmänna såsom en överdimensionell enhet. Att de anhöriga genom definitionen utgör innehavare av intresset behöver däremot inte leda till att de utgör målsäganden. I gravfridsbrottet intar anhöriga i regel inte någon målsägandeställning, vilket tyder på att det råder en hierarkisk ordning mellan intressena. Så är ofta också fallet i brott mot allmänheten. Att anhöriga i regel inte erkänns målsäganderätt i gravfridsbrott tyder på att deras intresse inte är det som främst skyddas genom straffbestämmelsen och att det finns ett varierande skyddsvärde mellan bestämmelsens skyddsintressen. Eventuellt kan man tänka sig att i det fall brottet skulle ha varit riktat mot enskild person, och anhöriga därigenom intar målsägandeställning, att det finns en risk att komma runt straffbestämmelsen i det fall det inte finns några anhöriga. Den allmänna ordningen som skyddsintresse skapar möjlighet att lagföra gärningsmän som begår gravfridsbrott mot person även om det inte finns några målsäganden i form av anhöriga. Heuman har dock menat, att den som är gravrättsinnehavare bör kunna anses som målsägande i vissa fall av gravfridsbrott.¹⁰⁰ Det indikerar att de anhörigas skyddsvärde inte är definitivt utan kan i vissa fall placeras högre i upp i hierarkin och betraktas mer skyddsvärt trots att brottet i traditionell mening saknar målsägande.

Sammantaget kan man konstatera att det inte är en helt självklar sak att värdera skyddsvärdeheten i de olika intressena som kriminaliseringen av gravfridsbrott har till syfte att skydda. Att flera

¹⁰⁰ Heuman (1973), s. 474

intressen kan råda samtidigt är efter utredningen något som inte vidare behöver ifrågasättas. Att lagstiftaren valt att placera bestämmelsen i 16 kapitlet kan med stöd av den doktrin som har behandlats på ämnet kring skyddsintressen motiveras med att lagstiftaren trots att det kan finnas andra skadelidande än "allmänheten", velat markera ett omoraliskt och klandervärt beteende som alla samhällets medborgare har ett personligt intresse i. Därtill föreligger en socialskadlighet i samhället som motiverar att det primära intresset utgörs av allmänheten. Detta primära intresse synes vara mycket stark i relation till övriga identifierade skyddsintressen, trots att övriga också diskuteras genomgående i lagens förarbeten. Frågan är då om övriga intressen, som inte är allmänna, mest utgör en kompensation för att det allmänna intresset inte ensamt är tillräckligt bärande. Med ett kritiskt öga uppstår tanken om övriga intressen nämns i förarbetena för att kompensera befärad kritik för kvalitativa brister med kvantitativ argumentation. Så skulle kunna vara fallet om man tänker sig att lagstiftaren inte riktigt är säker på *varför* beteendet måste kriminaliseras, bara *att* det måste det. Med tanke på lagstiftningens långa förhistoria och att samhällets syn på beteendet sedan länge betraktas som klandervärt kan man tänka sig att lagstiftaren inte har lika höga krav på att motivera kriminaliseringen och vilka som är tänkta skyddsintressen.

5.3 En jämförelse med annan relevant lagstiftning

I sammanhanget med lagstiftarens tanke med sitt val av det primära skyddsintresset, och hur intressena förhåller sig till teorin är det av intresse att studera hur resonemang förts kring andra likartade kriminaliseringar. I uppsatsen har brottet förtal av avliden givits visst fokus. Anledning är att brottet likt gravfridsbrottet riktas mot en avliden person, och många intressanta paralleller går att dra mellan de båda brotten. Till skillnad från gravfridsbrottet riktar sig brottet förtal av avliden mot person. Däremot ger brottet precis som gravfridsbrottet ett skydd av mer allmän natur. Förtal av avliden har emellertid inte placerats i någon av de kapitlen i brottsbalken som riktas mot allmänheten. Särskilt intressant är att kriminaliseringens syfte delvis är att skydda den avlidens anhörigas pietets känsla. I mål om förtal av avliden tillerkänns anhöriga även målsägandeställning. En anledning till detta kan vara att bestämmelsens skyddsintressen saknar hierarkisk ordning på det vis jag menar råder för gravfridsbrottet. Lernerstedt framhåller att det i förarbetena inte angetts om något intresse väger tyngre än det andra. Det är av intresse att göra denna jämförelse av brotten eftersom de är någorlunda unika i avseendet att de riktas mot någon som saknar rättskapacitet. Av den anledningen är det intressant att reflektera över hur det kommer sig att lagstiftaren valt att ge allmänheten större tyngd i gravfridsbrottet, och

de anhöriga större tyngd i brottet förtal av avliden. En förklaring kan vara att förtal av avliden härrör från brottet förtal, vilket riktas mot en enskild person. Är personen avliden kan det bli en mer naturlig följd att de efterlevande inträder i dennes ställe och indirekt får sin ära kränkt. En annan slutsats som går att dra genom att studera brottet förtal av avliden är att anhörigas pietetskänsla är ett erkänt skyddsintresse hos lagstiftaren. Det ger därmed stöd till min slutsats att intresset är att betrakta som ett godtagbart sådant även vid gravfridsbrottet. Det visar därtill att anhöriga som skyddsintresse kan betraktas som det primära i annan lagstiftning och behöver nödvändigtvis inte utgöra ett sekundärt intresse i ett genomled till något starkare.

För vidare jämförelse med andra brott har jag i uppsatsen redogjort för ett annat brott mot allmän ordning, barnpornografibrottet. Även här är en jämförelse med gravfridsbrottet av intresse för att ge ökad förståelse för lagstiftarens resonemang när särskilda brott placeras i brottsbalkens 16:e kapitel. Bestämmelsen har ett tydligt dubbelt intresse - allmänheten och det enskilda barnet. Trots diskussioner kring huruvida brottet borde placeras i brottsbalkens 6 kapitel, har lagstiftaren kunnat motivera att brottet ska placeras i 16 kapitlet. En slutsats som kan dras i fråga om brottets placering är att barnet kan ges målsägandeställning, vilket tyder på att det faktum att brottet är placerat i 16 kapitlet, inte per definition behöver innebära att det allmänna intresset i alla bestämmelser ges starkast skydd. Gemensamt för de båda brotten är att de placerats i kapitlet för att markera att beteendet skadar allmänheten i stort och att man vill minimera incitament till att inspirera andra till att begå likartade brott. I sammanhanget går det att belysa huruvida denna placering av brottet är i linje med barnkonventionen och barnets bästa, frågan ligger dock utanför syftet för den här uppsatsen men är intressant i relation till värderingen av det allmänna intresset.

Sammanfattningsvis ger doktrin och jämförelse med likartad kriminalisering vägledning i hur lagstiftaren har resonerat när gravfridsbrottet har placerats i brottsbalkens kapitel 16. Det blir däremot tydligt att placeringen i sig inte ger en klar indikation på hur brottets skyddsintressen ska värderas. Snarare lämnas det genom placeringen öppet för tolkning att bedöma olika gärningar och situationer utefter det enskilda fallet. Doktrin och på vilket sätt skyddsintressena förhåller sig till teorin i denna är därför särskilt viktig för förståelsen av skyddsintressena som sådana. Doktrinen ger stöd för att det görs en tydlig markering att det allmänna intresset är det som primärt skyddas, men den lämnar också möjligheter för att enskilda innehav av intressen likväl kan värderas i viss mån. Gravfridsbrottets utformning ligger i linje med den samstämmighet som råder i doktrin om att det allmänna intresset inte medför att de enskilda intressena

inte skyddas. Motsatsvis är de enskilda intressena en förutsättning för att det allmänna intresset överhuvudtaget ska kunna existera. De enskilda intressena är således att betrakta som skyddsvärda även i brott mot allmän ordning. Det är däremot inte givet att intresseställningen bidrar till någon rättsföljd eller kompensation för den enskilde eftersom vissa av brotten, som gravfridsbrottet, saknar målsägande i traditionell mening.

6 Skyddsintressen i rättstillämpningen

I denna del av uppsatsen, som utgörs av en rättsfallsstudie, redogörs för ett antal rättsfall som behandlar fall av gravfridsbrott. Till att börja med vill jag poängtera att i de allra flesta fall som straffbestämmelsen tillämpas i praktiken utgör gravfridsbrottet inte huvudbrott. Vid genomgång av praxis är det tydligt att brottet vanligen förekommer i samband med misstänkt mord.

I detta kapitel redogörs för ett antal rättsfall där vilka skyddsintressen som präglar rättstillämpningen inte kommer till uttryck i domarna. Vidare redogörs för ett antal rättsfall där skyddsintresset anhöriga lyfts i frågan om val av påföljd i domarna. I ett antal av domarna har anhöriga till brottsoffret yrkat på ersättning för kränkning på grund av brottet. I kapitlet undersöks därmed också denna skadeståndsmöjlighet för anhöriga. Frågan om möjlighet till kränkningserättning är relevant eftersom den bidrar i att få svar på frågan vilka skyddsintressen som präglar rättstillämpningen.

6.1 Rättsfall där skyddsintressen *inte* kommer till uttryck

I rättsfallsstudien har ett antal rättsfall stötts på där det inte framgår vilka intressen som har värderats i bedömningen. Dessa kommer dock belysas i en kortare redogörelse, för att kunna ge en mångsidig bild av den faktiska rättstillämpningen.

Så sent som i september i år dömdes en man för mord och brott mot griftefrid. Den tilltalade hade skjutit en annan man i huvudet för att sedan förvara och flytta mannens kroppsdelar. Tingsrätten och hovrätten konstaterade enbart att straffvärdet för brottet bedömdes motsvara fängelse i ett år och sex månader, samt att gravfridsbrottet inte kunde konsumeras av mordet. Någon vidare utveckling om vad som tagits i beaktande vid straffmätningen gjordes inte.¹⁰¹ I ett mål från 2012 dömdes en man för mord i tingsrätten, efter att ha erkänt gärningen under förundersökningen. Mannen hade efter det påstådda mordet transporterat kroppen till en avloppsbrunn för att några dagar senare sänka kroppen i en sjö. Hovrätten i sin tur, ansåg inte att det var

¹⁰¹ Svea Hovrätt, dom meddelad 2022-09-19, mål nr B 9685-22

uteslutet att mordet gått till på annat sätt än vad mannen först uppgav. Hovrätten ansåg att dödsorsaken inte kunnat fastställas. Däremot dömdes mannen för brott mot griftefriden. Anhöriga i målet hade yrkat på skadestånd, vilka avslogs i samband med att mannen friades från mordet.¹⁰² I ett tredje mål dömdes en man för brott mot griftefriden efter att han uppsåtligt och utan tillstånd tagit med sig, och därmed obehörigen flyttat, en urna innehållande askan efter hans avlidna mamma. Mannen medgav de faktiska omständigheterna men motsatte sig ansvar för brott med hänvisning till att han agerat utifrån mammans önskan. Tingsrätten gjorde bedömningen att han skulle dömas för brott mot griftefriden med hänvisning till att askan flyttats obehörigen. Med hänsyn till vad som framkommit kring mannens syfte med att flytta askan, det vill säga att det gjorts i syfte att utföra en gravsättning enligt mammans egna önskemål, ansåg tingsrätten att straffvärdet skulle ligga på bötesnivå.¹⁰³

6.2 Anhöriga som skyddsvärt intresse i praxis

I de rättsfall där det har gått att se uttryckliga spår av vilka skyddsintressen som lyfts i domstolarnas bedömning är det anhöriga som skyddsintresse som går att utläsa. Denna prägel på rättstillämpningen tar sig uttryck i domstolarnas påföljdsbestämning.

6.2.1 Falu tingsrätt 2010

Ett mål som fick stor medial uppmärksamhet när det var aktuellt rör ett avgörande i Falu Tingsrätt 2010. I målet stod en man åtalad för att ha mördat sin sambo. Tingsrätten ansåg att det fanns övertygande bevisning om att mannen flyttat och gömt kvinnans kropp efter hennes död. Domstolen ansåg däremot inte att det gick att styrka att mannen berövat kvinnan livet. I tingsrättens påföljdsbestämmelse konstateras att mannen genom sitt agerande med kvinnans avlidna kropp visade på ”en avsevärd brist på respekt för den avlidna ådagalagt stor hänsynslöshet mot hennes anhöriga”. De anhöriga fick under lång tid sväva i ovisshet om vad som hänt kvinnan och undantogs möjligheterna att på ett värdigt sätt ta farväl av henne. Sammantaget menade tingsrätten att allt detta varit uppenbart ägnat att medföra ett betydande lidande för de anhöriga, varför straffvärdet bedömdes vara mycket högt.¹⁰⁴

¹⁰² Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom meddelad 2012-06-18, mål nr B 1155-12

¹⁰³ Södertörns tingsrätt, dom meddelad 2017-02-23, mål nr B 16062-16

¹⁰⁴ Falu tingsrätt, dom meddelad 2010-07-14, mål nr B 3215-09

6.2.2 Hovrätten för Västra Sverige 2013

I målet hade en kvinna köpt och förvarat skelettdelar i sin bostad. Kvinnan hade bland annat flyttat runt ett stort antal skelettdelar i sin bostad samt sålt skelettdelar. Tingsrätten fann att bestämmelsen om brott mot griftefrid var tillämplig på skelettdelar. Att kvinnan flyttat skelettdelar utgjorde brott eftersom hon varit obehörig att göra detta. Att ha skelett liggande på golvet samt i plastpåsar var att behandla skelettdelarna skymfligen. I tingsrättens bedömning konstateras att praxis om straffmätning vid val av påföljd för brott mot griftefrid är sparsam. Det sades vidare att det i flera fall är fråga om särpräglade förhållanden när brotten har begåtts i nära anslutning till att person har avlidit och det ”funnits anhöriga till den avlidne som på grund av den dömdes agerande svävat i ovisshet om vad som har hänt med den avlidne”. Utöver detta konstaterades att det vid straffmätningen ska beaktas att det inte finns några kända anhöriga i fallet.

Fallet överklagades till Hovrätten och fick där en skarp vändning. Enligt hovrätten omfattade straffbestämmelsen inte skelettdelar som inte ska kremeras eller gravsättas och som inte heller ligger i kista, grav eller annat av de dödas vilorum. Det hade i målet inte gjorts gällande att kvinnan öppnat någon grav, kista eller annat som är de dödas vilorum för att komma åt skelettdelarna som hon sedan hanterat. Det fanns inte heller något som visade att skelettdelarna kom från nyligen avlidna personer som tagits hand om för gravsättning eller kremering. Hovrätten ändrade tingsrättens dom och ogillade åtalet för brott mot griftefrid.¹⁰⁵

6.2.3 Solna tingsrätt 2018

En åtalad man friades från mord på sin hustru. Däremot fann tingsrätten det klarlagt att mannen styckat kvinnan och han dömdes därför för brott mot griftefriden. Enligt tingsrätten var mannens hantering av kroppen mycket osmaklig och skändlig. I påföljdsbestämmelsen uttrycks att mannen genom att undanskaffa den styckade kroppen, har omöjliggjort för närstående till kvinnan att begrava hela kroppen. Tingsrätten menade att det för många innebär stor ångest att inte kunna begrava sina närstående på ett sätt som inte leder till en viss ro för den döda och dennes efterlevande. Oavsett om det skulle finnas “värre” sätt att skymfa en död människa, ansåg

¹⁰⁵ Hovrätten för Västra Sverige, dom meddelad 2013-10-08, mål nr B 11058-12

tingsrätten att straffvärdet för brottet låg på två års fängelse, det vill säga dåtidens straffmaximum.¹⁰⁶ Domen överklagades till hovrätten, som fastställde tingsrättens dom.¹⁰⁷

6.2.4 Svea Hovrätt 2018

Åtalalet rörde brott mot griftefrid efter att en man och en kvinna obehörigen flyttat, skadat och skymfligen behandlat en död kropp. Kroppen flyttades till ett skogsområde där de åtalade i en för ändamålet tillverkad gjutform gjutit den avlidna kroppen i betong. Mannen dömdes för brott mot griftefriden medan kvinnan dömdes för medhjälp till brottet. I tingsrättens straffvärdesbedömning anfördes att det förutsatts att avsikten med brottet varit att den avlidens kropp aldrig skulle hittas. Om denna avsikt hade förverkligats skulle dennes anhöriga under lång tid ha svävat i ovisshet om huruvida hen var vid livet samt att de skulle berövats möjligheten att ha en grav att gå till. De har vidare fått en sämre möjlighet att på ett värdigt sätt få ta farväl av sin anhöriga, vilket konstaterades ha varit ägnat att medföra betydande lidande för dem. Brottet bedömdes motsvara fängelse omkring 1 år och 8 månader.¹⁰⁸ Målet överklagades till hovrätten där tingsrättens dom fastställdes till största del. Hovrätten gjorde dock en något annorlunda bedömning vad gäller kvinnans medhjälpsgärning.¹⁰⁹

6.2.5 Uddevalla tingsrätt 2020

Ett fall som blev mycket uppmärksammat i media är det som handlade om en ung kvinna i Uddevalla, som mördades av sin partner. Gärningsmannen dömdes i målet både för mord och brott mot griftefriden då han styckat den unga kvinnans kropp efter att ha berövat henne livet. I domen mot den åtalade mannen läggs störst fokus på åtalspunkten gällande mord. I påföljdsbestämmelsen sägs följande om griftefridsbrottet *”Till detta kommer att XX efter döden utsatt YYs huvud för grovt våld och därtill skymfligen behandlat kroppen genom att skilja i vart fall huvudet från resten av kroppen. XX har därefter undanskaffas resterna av kroppen som aldrig återfunnits. Det senare innebär ett fortsatt lidande för YYs anhöriga”*.¹¹⁰

¹⁰⁶ Solna tingsrätt, dom meddelad 2018-01-12, mål nr B 4619-17

¹⁰⁷ Svea Hovrätt, dom meddelad 2018-05-23, mål nr B 1395-18

¹⁰⁸ Attunda tingsrätt, dom meddelad 2018-03-16, mål nr B 1470-16

¹⁰⁹ Svea Hovrätt, dom meddelad 2018-12-11, mål nr B 3749-18

¹¹⁰ Uddevalla tingsrätt, dom meddelad 2020-07-27, mål nr B 3280-19

6.2.6 Hovrätten över Skåne och Blekinge 2021

Två personer åtalades för brott mot griftefrid och mord. Gärningen bestod i att avlägsna kroppsdelar från den avlidnes kropp. Kroppsdelarna hade sedan förpackats och transporterats för att sedan grävas ner. Härigenom bedömdes de ha obehörigen flyttat, skadat och skymfat den avlidne kroppen. De tilltalade dömdes både för mord och brott mot griftefriden till livstids fängelse. I bedömningen framkommer att gärningarna inneburit svårt lidande för offret och annars varit särskilt hänsynslös. För gärningen som föranledde brott mot griftefriden konstaterade tingsrätten: ”*Deras hantering av kroppen har i sig medfört ett ytterligare lidande för de anhöriga*”.¹¹¹

6.2.7 Högsta domstolen, NJA 2003 s. 113

Antalet avgöranden från Högsta domstolen är mycket begränsat vad gäller vidkommandet för det specifika brottet mot gravfriden. 2003 prövade dock HD frågan om beviskravet i mål om brott mot griftefriden. Avgörandet har viss relevans för nuvarande utredning, eftersom HD för ett visst resonemang kring vilka intressen som blivit kränkta. Resonemanget kring slutsatsen av frågan om själva beviskravet kommer dock inte redogöras för vidare här, eftersom det saknar relevans för att besvara uppsatsens frågeställningar.

I målet väckte åklagare åtal mot den tilltalade för mord, alternativt grov misshandel och vållande till annans död samt brott mot griftefriden. Det påstådda brottet mot griftefriden bestod i att den tilltalade obehörigen flyttat och transporterat kroppen och gömt den på okänd plats. Den tilltalade friades i HD med anledning av att det inte var styrkt att han gjort sig skyldig till den gärning som lagts honom till last. Någon kropp eller plats för brottet kunde inte hittas eller utpekas. Det är i sammanhanget ändock värt att uppmärksamma det resonemang som förs i hovrätten, som dömde den tilltalade, gällande påföljdsbestämmelsen. Här anges att den gärning som den tilltalade enligt hovrätten gjort sig skyldig till, innebar att han visat bristande respekt. Inte bara för den avlidne utan också att han förorsakat de efterlevande extra lidande; “X:s familj har genom hans agerande svävat i ovisshet angående huruvida X varit i livet eller ej och de har berövats möjligheten att få en grav att gå till”.¹¹²

¹¹¹ Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom meddelad 2021-09-14, mål nr B 2382-21

¹¹² NJA 2003 s.113

6.2.8 RH 1997:54

Hovrättsdomen från 1997, kan visserligen betraktas som något utdaterad, men har ändå relevans för arbetet då den belyser ett skyddsintresse i form av skydd av viloplats. I målet åtalades tre ungdomar för att ha vandaliserat tre olika kyrkogårdar i Uppsala. Gärningarna bestod i att ungdomarna haft sönder eller vält omkull 35 gravvårdar, samt sparkat sönder gravlyktor och klottrat på två gravvårdar och en port till ett kapell. På en annan kyrkogård hade de vält eller haft omkull ca 15 gravstenar och klottrat satanistiska budskap. På den tredje kyrkogården hade de vält eller skadat upp mot 65 gravvårdar samt sparkat på och kastat omkring gravlyktor och kransar. Ungdomarna dömdes för grov skadegörelse och brott mot griftefriden. I tingsrätten anfördes att “De skador som uppstått på kyrkogården har varit synnerligen kännbara – särskilt för de anhöriga till de döda. Vidare utgör en kyrkogård bl.a. i egenskap av traditionell viloplats för de avlidna en plats av stor kulturell betydelse”.¹¹³

6.3 Allmänt om anhörigas rätt till kränkingsersättning

När man talar om anhörigas rätt till kränkingsersättning är det främst anhörigas rätt till ersättning för sveda och värk på grund av nära anhörigs död eller svåra skada som har diskuterats i praxis. I 5 kap 2 § första stycket skadeståndslagen föreskrivs att för den händelsen att en personskada har lett till döden, ska ersättning betalas för sådan personskada som till följd av dödsfallet åsamkats någon som stod den avlidne särskilt nära. Bestämmelsen tar främst sikte på make, sambo, barn och föräldrar. Högsta domstolen har bland annat behandlat frågan i NJA 2017 s. 1208. Frågan i HD gällde främst hur skadestånd ska bestämmas för psykiskt lidande som drabbat någon till följd av att en närstående har berövats livet. HD konstaterar i målet att de personskador som kan drabba en efterlevande regelmässigt består av psykisk chock eller andra psykiska besvär. Det skadestånd som kan dömas ut ska därför gottgöra psykiska reaktioner såsom ångest, sömn- och koncentrationssvårigheter och depressiva reaktioner som visar sig efter skadetillfället. Det som ersätts är psykiska besvär som går utöver sådana känslor av sorg och saknad som ett dödsfall normalt medför för anhöriga.¹¹⁴

¹¹³ RH 1997:54

¹¹⁴ NJA 2017 s. 1208

Även frågan om en nära anhörig till en person som har skadats svårt till följd av brott kan ha rätt till ersättning för sveda och värk har uppkommit i rättstillämpningen. Högsta domstolen fastställde i NJA 2006 s. 181 att en sådan rätt kan finnas. I målet hade målsäganden tilldelats ett kraftigt slag med ett järnrör mot huvudet. Till följd av gärningen hade den unge mannen varit i ett livshotande tillstånd under minst 14 dagar. Mannens mamma fick kännedom om skadorna i nära anslutning till att de uppkom och HD hade att pröva frågan om hon hade rätt till skadestånd för de psykiska besvär som uppkommit hos henne till följd av brottet. HD konstaterade i målet att det inte kan anses rimligt att i rättstillämpningen medge en generell rätt till skadestånd i situationer där den anhörige inte har avlidit. De menade vidare att det fanns goda skäl för att vidhålla den försiktiga inställningen som tidigare kommit till uttryck när det gäller att utvidga skadeståndsmöjligheterna från att inte bara omfatta fall där en anhörig har avlidit. I det aktuella fallet ansågs dock de psykiska besvär som den anhöriga till den skadade drabbats av, vara typisk och en närliggande skadeföljd. HD slog fast att ett belopp om 10 000 kronor framstod som en rimlig ersättning, när det varit fråga om psykiska besvär till följd av att en nära anhörig genom uppsåtligt våld tillfogats skador som varit livshotande under en inte obetydlig tid.¹¹⁵ Skadestånd för psykiska besvär har tidigare också tillerkänts en mamma i ett fall där fadern dömts till ansvar för egenmäktighet med barn, bestående i att han obehörigen skiljt barnet från mamman. Brottet ansågs med hänsyn till omständigheterna i betydande grad ha varit riktat mot modern och hon tillerkändes kränkningersättning.¹¹⁶

Ytterligare ett intressant avgörande från HD är NJA 1966 s. 565, som behandlar frågor om ansvar och skadestånd för förtal av avliden. I NJA 1966 s. 565 stämde en redaktör i egenskap av ansvarig utgivare av Svenska Dagbladet för ansvar för förtal av avliden efter att ha pekat ut en avliden person som brottslig genom att uttala misstankar att personen orsakat en flygolycka, i vilken han själv omkom. Det påstods därigenom att han uppsåtligen förorsakat andra människors död. Den avlidne mannens bror förde talan och yrkade skadestånd av redaktören. HD fann, likt hovrätten, att publiceringen måste anses sårande för de efterlevande. HD konstaterade att det ansågs vara en öppen fråga att besvara i rättspraxis, i vilken mån förtal av avliden skulle medföra skadeståndsskyldighet. Man menade att tillämpningen av en princip om skadeståndsskyldighet vid förtal av avliden kan erbjuda vissa svårigheter. HD ställde sig bland annat frågande till problematiken till att det i vissa fall kan finnas en stor krets av målsäganden samt att uppgifterna som betraktats som förtal kan ha återgetts av ett stort antal tidningar efter varandra.

¹¹⁵ NJA 2006 s. 181

¹¹⁶ NJA 1995 s. 269

Det framhölls också att man med kriminalisering av förtal mot avliden främst avsett att skydda minnet av den avlidna. Att närstående efterlevande tillerkänts rätt att väcka åtal, följer inte utan vidare att de också har rätt till ersättning. Att man bland brottsrekvisiten för förtal av avliden upptagit att gärningen ska vara sårande för de efterlevande, har främst inneburit att lagtexten ska markera att kriminaliseringen inte ska gälla personer som avled för länge sedan. Mot skadeståndsskyldighet talade också att det vid förtal av avliden, till skillnad från förhållandet vid ärekränkning mot levande person, kan finnas en svårbestämbar krets av målsäganden. Gärningsmannen riskerar då att ett stort antal målsäganden efter varandra för talan om samma brott. Sammantaget kom HD fram till att skadeståndsyrkandet skulle ogillas.¹¹⁷ Trots HD:s uttalanden tycks det vara möjligt för anhöriga att föra en framgångsrik talan om skadestånd för kränkning så länge uttalandena om den avlidne varit sårande för den anhöriga som för talan.

6.3.1 Anhörigas rätt till kränkningersättning i gravfridsbrott

I några av fallen som redogörs för ovan görs skadeståndsanspråk från målsägandena för sveda och värk med anledning av brottet mot griftefriden.

I avgörandet från Göteborgs tingsrätt 2012 fanns sex målsäganden, som alla yrkade skadestånd för sveda och värk med anledning av brottet. Tingsrätten hade därför att ta ställning till om brottet mot griftefrid ger målsägandena rätt till skadestånd. Då målsägandena inte åberopat varken muntlig eller skriftlig bevisning till styrkande av att de lidit personskada kunde den åberopade bestämmelsen¹¹⁸, inte ensamt leda till bifall till deras ersättningsanspråk. Vidare redogjordes för hur det av 5 kap 2 § första stycket tredje punkten skadeståndslagen framgår att om en personskada lett till döden ska ersättning betalas för personskada som till följd av dödsfallet åsamkats någon som stod den avlidne särskilt nära. Skadestånd torde enligt gällande rätt också utgå i en del andra situationer, till exempel när någon behövt bevittna en nära anhörig skadas allvarligt. I förevarande fall ifrågasatte i och för sig inte tingsrätten att målsägandena våndades under de dryga tre månader som dessa svävade i ovisshet i fråga om vad som hänt deras anhöriga. Tingsrätten konstaterade också att de inte heller tvivlat på att de blev chockade när de nåddes av vad kroppen utsatts för efter döden. Trots detta, kom tingsrätten fram till att det för

¹¹⁷ NJA 1966 s. 565

¹¹⁸ 2 kap 1 § Skadeståndslagen

med sig stora avgränsningssvårigheter att schablonmässigt, utan vare sig medicinsks utredning eller målsägandeförhör, bestämma en ersättning till närstående till en avliden person som i det aktuella fallet. Tingsrätten slutsats var att det ankom på lagstiftaren eller Högsta domstolen att göra de praktiska och principiella överväganden som krävs för att utvidga skadeståndsmöjligheterna till att innefatta ett fall om brott mot griftefriden. På grund av detta kom tingsrätten fram till skadeståndsanspråken ska ogillas men tingsrätten ifrågasatte inte i sig att målsägandena vårdades under de månader som de svävade i ovisshet och att de blev chockade av insikten om vad den avlidnes kropp utsatts för.¹¹⁹

I målet från Svea Hovrätt fanns också sex målsäganden som yrkade skadestånd med 60 000 kr, allt avseende sveda och värk med anledning av hantering av den avlidens kropp. Även här behövde tingsrätten därför ta ställning till om brottet mot griftefriden ger målsägandena rätt till skadestånd. Det rättsliga stödet för yrkandet lutade sig mot samma lagrum som i målet i Göteborgs tingsrätt. Samma slutsats görs emellertid här som i det tidigare målet, nämligen att det inte går att styrka att målsägandena lidit personskada eftersom varken muntlig eller skriftlig bevisning för detta hade åberopats. Även här förs ett resonemang om de stora avgränsningssvårigheter som råder för att bestämma ersättning till närstående i ett fall som detta. Återigen menade tingsrätten att det ankommer på lagstiftaren eller HD att göra detta övervägande. Återigen ogillades skadeståndsanspråket.¹²⁰ Även i målet från Falu tingsrätt gjordes skadeståndsanspråk. Detta ogillades dock med den enda motiveringen att det i ansvarsdelen inte var visat att mannen vållat kvinnans död.¹²¹

I målet från Solna tingsrätt, där omständigheterna på många vis liknar fallet både från Göteborg tingsrätt och Svea Hovrätt, görs en något annorlunda bedömning av skadeståndet. Samtliga målsäganden hade i första hand yrkat på skadestånd grundat på åtalet för mord. Eftersom detta ogillades gjordes även skadeståndsyrkandes det på denna grund. I fallet fanns dock ett oaktsamt agerande från den åtalade, som utgjorde mannens egna beskrivning till orsaken för kvinnans död. I andra hand hade målsägandena därför yrkat på skadestånd som grundades på mannens oaktsamma agerande. Eftersom yrkandet fortfarande va grundat på samma gärning uppfyllde de kravet på att vara "i anledning av brottet" och det fanns inget hinder för att tingsrätten prövade detta. Till skillnad från övriga mål, gjorde tingsrätten här en bedömning av om det förelåg

¹¹⁹ Göteborgs tingsrätt, dom 2012-12-17, mål nr B 11058-12

¹²⁰ Svea Hovrätt, dom meddelad 2018-12-11, mål nr B 3749-18

¹²¹ Falu tingsrätt, dom meddelad 2010-07-14, mål nr B 3215-09

skadeståndsskyldighet på civilrättslig grund med anledning av brottet. Mannens egna uppgifter lades honom till last och hans agerande medförde att han ansågs ha varit oaktsam och blev därmed skyldig att ersätta målsägandena med deras berättigade anspråk. Vidare begärde de anhöriga vid sina skadeståndsyrkanden att schablonbeloppet ska sättas högre, med hänsyn till omständigheterna. Även tingsrätten gjorde bedömningen att det fanns skäl att avvika från schablonbeloppet. Anledningen till detta var gravfridsbrottet som föranledde att de anhöriga länge svävade i ovisshet om varför kvinnan var borta. Kvinnans kropp hade även i de anhörigas (döttrar till kvinnan) hem styckats av deras pappa och blivit föremål för kraftig skändning. Ersättningen till kvinnans döttrar kom därför att bestämmas till ett belopp som översteg schablonen.¹²²

6.4 Analys: Hur kommer gravfridsbrottets skyddsintressen till uttryck i rättstillämpningen?

I denna sista analyserande del av uppsatsen ska med bakgrund av de avgöranden som redogjorts för, undersökas på vilket sätt skyddsintressena kommer till uttryck i rättstillämpningen. Jag kommer i denna del också dra slutsatser kring anhörigas möjligheter att tillerkännas kränkingsersättning i brott mot gravfriden.

Ett antal mål har redogjorts för särskilt och placerats under rubriken ”Anhöriga som skyddsvärt intresse i praxis”. Målen har i stort rört fall där åtal för mord har utgjort huvudbrottet, i ett antal avgörande har åtalet för mord bifallits men gravfridsbrott har kunnat fastställas. Det har inte i några av målen förts några vidare längre resonemang om hur eller vilka skyddsintressen som tagits i beaktning vid tillämpning av bestämmelsen. Däremot finns i avgörandena tecken på att anhörigas lidande lyfts fram som relevant. Domstolarna har vid flera tillfällen konstaterat att brottet lett till att de anhöriga under lång tid har fått sväva i ovisshet om vad som hänt den avlidne samt berövats möjligheten att på ett värdigt sätt ta farväl. I domen från Svea Hovrätt uttalade domstolen dessutom att det innebär stor ångest att inte kunna begrava sina närstående. Det är tydligt att de domar som nämner anhörigas lidande använder sig av samma formuleringar och uttrycker lidandet på likartat vis. Med stor sannolik härstammar detta från avgörandet i

¹²² Solna tingsrätt, dom meddelad 2018-01-12, mål nr B 4619-17

Högsta domstolen, NJA 2003 s. 113, där såväl ovissheten som avsaknaden av att ha en grav att besöka uttrycks.

Det finns mot bakgrund av de rättsfall som redogjorts för i uppsatsen stöd för att rättstillämpningen värderar anhöriga som skyddsintresse högt. Några uttalanden om på vilket sätt det allmänna intresset har vägts in i domstolarnas bedömningar är mycket sparsam. Detta är anmärkningsvärt med tanke på mitt tidigare resonemang om att det allmänna intresset är det som utgör det primära i förarbetena. Det är dock viktigt att poängtera att inte alla avgöranden berör de anhörigas lidande, varför även några sådana rättsfall har tagits upp i uppsatsen. Inte heller förs resonemang om några andra identifierade skyddsintressen i dessa rättsfall. Detta indikerar att de gångerna anhöriga som intresse faktiskt har lyfts fram, har det egentligen inte någon särskild bäring i bedömningen. I de avgöranden de anhöriga nämns, görs detta i regel i domstolarnas påföljdsbestämning och vid bedömning av brottets straffvärde. Straffvärdena skiljer sig dock inte från mål där motsvarande inte har tagits upp i påföljdsbestämmelsen.

I målet från Hovrätten för Västra Sverige om kvinnan som köpt och förvarat skelettdelar, skiljer sig från de andra målen och är därför intressant att reflektera över särskilt. Det får anses följa att lagstiftarens tanke varit att bestämmelsen om gravfridsbrottet omfattar alla angrepp på en död kropp och att straffskyddet består även sedan kvarlevorna tagits hand om för kremering eller gravsättning. Från såväl förarbetena som bedömningen i målet från Hovrätten för Västra Sverige ges inte något stöd för att straffskyddet som bestämmelsen ger rymmer skelett eller skelettdelar från avliden person som inte är avsedda att kremeras eller gravsättas och som inte heller ligger i kista, grav eller annat av de dödas vilorum. Inte heller annan rättspraxis ger stöd för en sådan ståndpunkt. Av sagda kan jag dra slutsatsen att det allmänna intresset av respekt och vördnad mot de avlidna anses väga tyngre beträffande en död obegravd kropp eller kvarlevor i en grav, än när det rör sig om skelett eller skelettdelar som inte kan knytas till någon tidigare levande person och som inte tagits hand om för kremering eller gravsättning. Härtill kan anföras att det i en situation där det inte går att koppla den avlidna, eller skelettdelar, till en levande person, inte heller finns några anhöriga att ta i beaktning. Jag menar att detta ger ytterligare stöd för att det underliggande skyddsintresset anhöriga, indirekt här har spelat en stor roll vid den faktiska rättstillämpningen.

Ett annat rättsfall som skiljde sig från övriga är RH 1997:54 som inte rörde ett gravfridsbrott riktat mot den avlidnes kropp utan mot dennes viloplats. Även för denna typ av gärning

framfördes att skadorna varit synnerligen kännbart för de anhöriga. Skyddet för den avlidens viloplats tar sig också uttryck i avgörandet. Från rättsfallet kan jag därför dra slutsatsen att anhöriga som skyddsintresse i rättstillämpningen tillmäts betydelse även för denna typ av gärning trots att de inte svävat i ovisshet eller berövats en grav att besöka, på det vis Högsta domstolen beskrivit.

För att ytterligare undersöka hur särskilt anhöriga som skyddsintresse uttrycks i praxis har jag i min rättstillämpningsstudie valt att också undersöka i vilken mån anhöriga har tillerkänts kränkingsersättning på grund av gravfridsbrott. Detta kan indikera på en starkare position hos de anhöriga. Att anhöriga i mer generell mening har möjlighet till kränkingsersättning på grund av brott är inte främmande i lagstiftningen. Som nämns i utredningen har anhöriga rätt till ersättning för sveda och värk främst på grund av anhörigs död eller svåra skada. HD har vid flera tillfällen uttryckt att efterlevande kan åsamkas stort psykiskt lidande i form av ångest eller depressiva reaktioner när en anhörig berövats livet eller skadats svårt till följd av brott. Det ligger därmed inte långt ifrån att yrka på ersättning av likartade skäl när en anhörig skadats efter döden, särskilt med tanke på vad som av domstolarna har lyfts angående anhörigas lidande på grund av gravfridsbrottet.

I ett antal avgöranden kan man se att anhöriga har yrkat på ersättning för kränkning. I samtliga mål ifrågasatte domstolarna inte att de anhöriga vändats under den tid de svävat i ovisshet och att de blivit chockade av insikten om vad den avlidnes kropp utsatts för. Med undantag för ett avgörande, där skadeståndsskyldighet ansågs föreligga på civilrättslig grund, har de anhörigas skadeståndsanspråk ogillats. Det är dock viktigt att i denna del komma ihåg att de fall som identifierats i rättspraxis främst gäller angrepp på lik för att undgå upptäckt för brott, eller för att undvika misstanke om brott. I de mål där anhöriga framfört ett skadeståndsanspråk har detta skett i samband med att den avlidna också varit utsatt för brott. Jag vill dock lägga fokus vid att domstolarna i de fall skadeståndsanspråken har ogillats, har gjort det tydligt att de inte själva kan göra bedömningen utan att det ankommer på lagstiftaren eller HD att komma med vägledande praxis. Huruvida de anhöriga egentligen skulle kunna erhålla ersättning för kränkning går därför inte att med säkerhet uttala sig om. Däremot kan jag identifiera att det finns ett behov av att HD tar sig an att göra de praktiska och principiella överväganden som krävs för att utvidga skadeståndsmöjligheterna till att innefatta fall om brott mot gravfriden. I skrivande stund finns inget sådant avgörande från HD, men kanske kommer rättsläget i framtiden att se annorlunda

ut om prövningstillstånd meddelas i liknande mål. Rättsläget är helt enkelt oklart i denna fråga och vägledande avgöranden är önskvärda.

För att sammanfatta skyddsintressenas uttryck i rättstillämpningen går det utifrån de avgöranden som aktualiserats att utläsa flera av de intressen som också berörs i bestämmelsens förarbeten. Hur bestämmelsen tillämpas i praktiken talar nödvändigtvis inte emot att dess primära skyddsintresse är det allmänna. Det är ändock värt att anmärka att anhöriga lyfts fram på ett sätt som inte i egentlig mening är avgörande för att gärningsmannen ska kunna lagföras. Det verkar därav som att domstolarna i viss mån värdesätter de anhöriga i någon högre mån än vad lagstiftaren gjort. Att domstolarna trots ogillande, öppnar upp för tanken att lagstiftaren och HD ska pröva möjligheterna till en utvidgad skadeståndsmöjlighet tyder också på detta.

7 Sammanfattande slutsatser

Från uppsatsens utredning kan följande slutsatser dras för att besvara min första frågeställning, det vill säga; vilka är gravfridsbrottets skyddsintressen, utifrån hur de beskrivs i förarbetena och har dessa förändrats över tid? Det första jag kan konstatera är att gravfridsbrottets främsta skyddsintresse är att värna om pieteten och att denna pietet utgör ett allmänt intresse av att avlidna ska behandlas pietetsfullt. Det är alltså ett allmänt intresse som beskrivs som det mest framträdande, vilket också framgår av brottets placering i brottsbalkens 16:e kapitel. Ett andra intresse som beskrivs i förarbetena är den avlidens integritet, det vill säga att var och en under sin livstid har ett berättigat anspråk att få bestämma vad som ska hända med kroppen när vi går bort. Det tredje skyddsintresset som beskrivs i både förarbetena och i lagens ordalydelse är skydd av viloplats. Det är inte bara en avlidens kropp som ska behandlas pietetsfullt efter döden, utan också tillhörande gravplats eller annan viloplats. Det fjärde och sista skyddsintresset som beskrivs i lagens förarbeten är de efterlevande anhöriga. Det går därmed att konstatera att känslan av pieteten även sträcker sig till en krets av anhöriga till den avlidne. I det konkreta fallet är känslan av pietet allra starkast hos just de anhöriga, vilket kommer till uttryck i lagens förarbeten. Kretsen av de anhöriga som anses skyddsvärda är dock begränsad med anledning av att det finns en tidsaspekt för de anhörigas pietet.

Vad avser frågan hur skyddsintressena har förändrats över tid går det att se en viss förändring i hur brottets skyddsintressen har beskrivits i förarbetena. Det går till exempel att se att det vid stiftande av nya lagar tillkommer nya skyddsintressen. I äldre förarbeten är det den avlidnes integritet som tar störst plats när skyddsintresset beskrivs. I senare förarbeten markeras istället det allmänna intresset som mer primärt, vilket som konstaterats tidigare fortsatt är det intresset med störst bäring i dagens lagstiftning. Inför den senaste lagändringen, det vill säga införandet av det grova gravfridsbrottet, är det anhöriga som skyddsintresse som tar stor plats i de motioner som lades fram inför lagändringen. Trots det är det fortsatt det allmänna intresset som utgör lagens primära intresse. Fokus har i nutid legat på att brottet är hänsynslöst och bidrar till skada för den avlidnes anhöriga.

Det går alltså att konstatera att bestämmelsen om gravfridsbrott präglas av flera olika skyddsintressen, som har förändrats över tid. Vad som däremot varit genomgående dels genom historien, dels i alla nuvarande identifierade skyddsintressen, är pieteten. De må röra sig om flera skyddsintressen men de går alla att koppla till en känsla av pietet. I själva verket beskrivs

därmed alla skyddsintressen som olika uttryck för människans pietet och en känsla av att var och en önskar sig själva och sina anhöriga att behandlas med vördnad och respekt efter döden.

För att besvara uppsatsens andra frågeställning kan följande slutsatser dras i frågan hur gravfridsbrottets skyddsintressen förhåller sig till teorier i doktrin. Gravfridsbrottets primära skyddsintresse är som redan konstaterats det allmänna intresset. Intresset är att anse, vad som i doktrin benämns som, ett godtagbart skyddsintresse eftersom det rör sig om uppenbara skyddsvärda intressen som ära och allmän ordning. Därtill föreligger en socialskyldighet att beteendet är kriminaliserat eftersom det riskerar att skada samhället i stort och inspirera till fler icke-önskvärda beteenden om det inte är kriminaliserat. Att det finns en socialskyldighet och en socialskadlighet legitimerar att brottet är kriminaliserat när det rör sig om handlingar som riktar sig mot staten eller allmänheten.

Det kan också konstateras att det allmänna intresse som gravfridsbrottet primärt är ämnat att skydda kan härledas till intressen på individnivå. För att det intresse lagstiftaren markerat som det primära i gravfridsbrottet ska vara godtagbart måste det enligt doktrinen också kunna anföras på enskildas behov. Den avlidnes integritet och anhöriga kan i detta avseende anses utgöra de enskilda vilka skadas i ett led av att gravfridsbrott begås. Påståendet att det allmänna intresset utgör ett godtagbart skyddsintresse får således stöd i teorier om skyddsvärda intressen i doktrin.

Slutsatsen att gravfridsbrottet ämnar skydda fler intressen än bara ett primärt, förhåller sig väl till teorier i doktrin och får stöd av denna. Att gravfridsbrottet är placerat i brottsbalkens 16 kapitel behöver inte utesluta att andra intressen också erhåller skydd genom kriminaliseringen. Det kan emellertid föreligga en hierarkisk ordning mellan skyddsintressena. Doktrinen föreslår att en undersökning om vem som tillerkänns målsägandeställning kan ge vägledningen i om en sådan hierarkisk ordning föreligger. Att anhöriga i regel inte erkänns målsäganderätt i gravfridsbrott tyder på att deras intresse inte är det som främst skyddas genom straffbestämmelsen och att det finns ett varierande skyddsvärde mellan bestämmelsens skyddsintressen. Det allmänna intresset som skyddsintresse skapar därigenom möjlighet att lagföra gärningsmän som begår gravfridsbrott mot person även om det inte finns några målsäganden i form av anhöriga.

Att lagstiftaren valt att placera bestämmelsen i 16 kapitlet kan med stöd av den doktrin som har behandlats på ämnet kring skyddsintressen motiveras med att lagstiftaren, trots att det kan finnas andra skadelidande än "allmänheten", velat markera ett omoraliskt och klandervärt beteende

som alla samhällets medborgare har ett personligt intresse i. Med tanke på lagstiftningens långa förhistoria och att samhällets syn på beteendet sedan länge betraktas som klandervärdt kan man tänka sig att lagstiftaren inte haft lika höga krav på att motivera kriminaliseringen, vilka som är tänkta skyddsintressen och hur precis en hierarkisk ordning mellan intressena kan tänkas se ut.

För att utläsa på vilket sätt gravfridsbrottets skyddsintressen kommer till uttryck i rättstillämpningen, och således besvara uppsatsens tredje frågeställning, ges vägledning i domstolarnas påföljdsbestämning. I flera domar, men inte alla, rörande gravfridsbrott, konstateras att brottet leder till att anhöriga under lång tid riskerar sväva i ovisshet om vad som hänt den avlidne samt berövats möjligheten att på ett värdigt sätt ta farväl. Mot bakgrund av de rättsfall som redogjorts för i uppsatsen finns således stöd för att rättstillämpningen värderar anhöriga som skyddsintresse högt. Trots att intresset må belysas av domstolarna i vissa avgöranden, är så inte fallet i alla. Slutsatsen kan därför dras, att de gånger anhöriga som ett intresse som skadats lyft fram, har det i egentlig mening inte någon bäring för domstolarnas bedömning. Det rör sig snarare om ett erkännande från domstolarnas sida att de anhöriga innehar ett intresse. Någon rättsföljd utöver erkännandet ankommer inte på de anhöriga.

Från rättstillämpningsstudien går vidare att dra slutsatsen att det allmänna intresset av respekt och vördnad mot avlidna personer vägs tyngre beträffande en död obegravd kropp eller kvarlevor i en grav, än när det rör sig om skelettdelar som inte kan knytas till någon tidigare levande person. Detta ligger i linje med det tidigare konstaterande som gjorts baserat på hur skyddsintressen beskrivs i doktrin, det vill säga att det allmänna intresset måste kunna härledas till enskilda intressen.

För vidare ledning på vilket sätt gravfridsbrottets skyddsintressen kommer till uttryck i rättstillämpningen har den här uppsatsen undersökt anhörigas möjlighet att tillerkännas kränkningserättning i gravfridsbrottsmål. I de mål där anhöriga har yrkat ersättning för kränkning ifrågasattes inte den skada de lidit av domstolarna. Däremot har skadeståndsanspråken ogillats i samtliga mål. I alla mål med ogillade skadestånd har dock domstolarna framfört att de inte själva kan göra bedömningen utan att det ankommer på lagstiftaren eller Högsta domstolen att komma med vägledande praxis. Slutsatsen är således att det finns ett behov av att det öppnas upp för en möjlighet att lagstiftaren och Högsta domstolen ska pröva möjligheterna till en utvidgad skadeståndsmöjlighet för anhöriga till avlidna utsatta för gravfridsbrott.

Slutsatserna i denna uppsats som alla grundar sig i det specifikt utvalda gravfridsbrottet får i och med undersökning av doktrin som behandlar det allmänna intresset som skyddsintresse samt annan relevant lagstiftning också bäring i förhållande till andra brott. Andra brott i brottsbalkens 16 kapitel och andra brott med flera eller vaga skyddsintressen kan med förhoppning ges vidare förståelse med hjälp av de slutsatser som jag kunnat dra i detta arbete.

Källförteckning

Litteratur

Asp, Petter & Ulväng, Magnus, *Kriminalrättens grunder*, 2., oarb. Upplaga, Iustus förlag, Uppsala 2013

Ehrenstråle, David, *Inledning til then swenska jurisprudentiam criminalem, efter Sweriges rikes lag och stadgar författad av David Nehrman*, Gottefried Kiesewetter, Stockholm och Uppsala, tyckt hos directuren Carl-Gustav Berling, Lund, 1756

Feinberg, Joel, *Harm to others*, Oxford University Press, Inc., New York, 1984

Heuman, Lars, *Målsägande*, Norstedt, Diss. Lunds Universitet 1973, Stockholm 1973

Jareborg, Nils, *Allmän Kriminalrätt*, Iustus förlag AB, fjärde tryckningen 2009, Uppsala 2001

Jareborg, Nils, Friberg, Sandra, Asp, Petter & Ulväng, Magnus Sandra, *Brotten mot allmänheten och staten* . 2. Uppl, Iustus förlag AB, Uppsala 2014

Jareborg, Nils, Friberg, Sandra, Asp, Petter & Ulväng, Magnus, *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten*, 2 uppl., Iustus förlag AB, Uppsala 2015

Kaarlo, Teori; *Rättens nivåer och dimensioner*, Publikationer utgivna av juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet, FORUM IURIS, Översättning: Lenita Häggblom, Helsingfors 2008

Lernestedt, Claes, *Kriminalisering: problem och principer*, Iustus förlag AB, Diss. Stockholm : Univ., 2003, Uppsala, 2003

Nelson, Alvar, *Rätt och ära – Studier i svensk straffrätt*, Almqvist & Wiksells boktryckeri AB, Uppsala 1950

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

SOU 1933:6 *Förberedande utkast till strafflag XI*

SOU 1992:16 *Kroppen efter döden*

SOU 2013:38 *Vad bör straffas*

Propositioner

Proposition 1992/92:141 *Om ändring i brottsbalken m.m.*

Proposition 1994/95:148 *Transplantationer och obduktioner m.m.*

Kungl. Maj:t Proposition 1962:10 *med förslag till brottsbalk*

Proposition 2019/20:69 *Barnpornografibrottet och preskription av brott mot barn*

Proposition 2021/22:195 *Skärpt straff för gravfridsbrott*

Utskottsbetänkanden

Betänkande 1997/98:JuU09

Betänkande 2020/21:JuU24

Betänkande 2020/21:JuU24

Övrigt riksdagstryck

Motion 1997:98:Ju722, Helena Nilsson (C), Brott mot griftefriden

Motion 2018/19:2640, Ellen Juntti (M), Höj straffet betydligt för brott mot griftefriden

Motion 2020/21:115, Angelica Lundberg (SD), Högre straff för brott mot griftefriden

Ju2021/03266, Remiss av promemorian Skärpt straff för gravfridsbrott

Rättsfall

Högsta domstolen

NJA 1966 s. 565

NJA 1995 s. 269

NJA 2003 s.113

NJA 2006 s. 181

NJA 2017 s. 1208

Hovrätterna

RH 1997:54

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom meddelad 2012-06-18, mål nr B 1155-12

Hovrätten för Västra Sverige, dom meddelad 2013-10-08, mål nr B 11058-12

Svea Hovrätt, dom meddelad 2018-05-23, mål nr B 1395-18

Svea Hovrätt, dom meddelad 2018-12-11, mål nr B 3749-18

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom meddelad 2021-09-14, mål nr B 2382-21

Svea Hovrätt, dom meddelad 2022-09-19, mål nr B 9685-22

Tingsrätterna

Falu tingsrätt, dom meddelad 2010-07-14, mål nr B 3215-09

Göteborgs tingsrätt, dom 2012-12-17, mål nr B 11058-12

Södertörns tingsrätt, dom meddelad 2017-02-23, mål nr B 16062-16

Solna tingsrätt, dom meddelad 2018-01-12, mål nr B 4619-17

Attunda tingsrätt, dom meddelad 2018-03-16, mål nr B 1470-16

Uddevalla tingsrätt, dom meddelad 2020-07-27, mål nr B 3280-19

Elektroniska källor

Aftonbladet, *Wilmas mamma om mordet på hennes dotter: ”Ren och skär ondska.”*, publicerad 2020-05-14, besökt 2022-12-20

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/b5Vxe5/wilmas-mamma-om-mordet-pa-hennes-dotter-ren-och-skar-ondska>

Dagens industri, *Luf: Tillåt incest och nekrofil*, publicerad 2016-02-21, besökt 2022-11-09

<https://www.di.se/artiklar/2016/2/21/luf-tillat-incest-och-nekrofil/>

Övrigt

Bexar, Mikaela, kommentar till Brottsbalk (1962:700) 5 kap, Karnov, besökt 2022-10-03

Jareborg, Nils, Rättsdogmatik som vetenskap, Svensk juristtidning, s. 1-10, 2004

Justitiekanslern, remissyttrande över promemorian Vissa frågor om barnpornografibrott och om avskaffad preskription för allvarliga brott mot barn (Ds 2018: 23), 2018-06-20, tillgängligt på <www.regeringen.se> , besökt 2022-11-02

Lönneheim, Charlotte, kommentar till Lag (1987:269) om kriterier för bestämmande av människans död 1 §, Lexino, besökt 2022-20-21

Roos, Mari-Ann, kommentar till Brottsbalk (1962:700) 16 kap. 10 §, Lexino, besökt 2022-10-21